

Mens en Wereld

7e Jaargang no. 2 - Februari 1952

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN ★ UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Vredesmogelijkheden

DE vrede is een voor ongeveer alle partijen en richtingen begerenswaardig doel, zoals de sociale gerechtigheid dit ook is. Toch is hij tevens een strijdpunt tussen partijen, die alle zeggen dit doel na te streven. Voor de vrede moet blijkbaar gestreden worden, omdat de weg er heen niet voor een ieder dezelfde is. Het is veeleer zo, dat de een de ander verwijt dat zijn weg tot de vrede de weg tot de oorlog is. Wanneer wij tegenwoordig over de vrede spreken, dan bedoelen wij hiermede de wereldvrede.

Nu is het een droevig, meer dan dat, een tragisch feit dat, terwijl over de vrede als wenselijk doel een grote eenstemmigheid heerst, de weg er heen de wereld verdeelt en verdeeld houdt in twee kampen, die elkaar als oorlogzuchtig aanklagen en dus alleen maar minachting en wantrouwen over hebben voor elkaars vredesbetuigingen. Met het gevolg dat, alle vredesbewegingen ten spijt, er een toestand heerst van toenemende spanning die als koude oorlog toch al tot gruwelijke conflicten leidt als in Korea, terwijl de vrees voor een totale oorlog de militaire krachtsinspanning, die deze gevreesde oorlog zou moeten keren, steeds hoger opvoert. De tegenstellingen worden als zo absoluut gevoeld en het militair potentieel wordt zo dreigend, dat de gedachte van de onvermijdelijkheid van een definitieve ontlading een gevoel van machteloosheid en ontmoediging teweegbrengt die weer op zich zelf een anti-vredesfactor, dus oorlogsfactor wordt.

Het spreekt voor zich zelf dat het toch ook niet heeft ontbroken aan pogingen om de heersende tegenstellingen te boven te komen, het gevoel van fataliteit te bestrijden en partijen dichter bij elkaar te brengen. Dit is gebeurd op officiële bijeenkomsten, die tot geen noemenswaard succes hebben geleid. Daarnaast zijn er verschillende pogingen van particulieren ondernomen. Niet het minst in West-Europa dat zich als beknelde voelt tussen de blokken van Oost en West en dat in ieder geval bij een eventueel treffen onnoemelijke schade zal lijden.

Tot die pogingen is ook te rekenen de vredesbeweging die zich dezer dagen heeft aangediend als De Derde Weg met een manifest dat in de pers en daarbuiten ruime aandacht heeft gevonden. En weerklank, ook onder een aantal humanisten.

Dit manifest begint met te constateren dat er twee blokken bestaan Oost—West die zich onverzoenlijk tegenover elkaar verhouden. De beweging die dit manifest heeft gelanceerd wil zich niet laten indelen bij een der twee blokken en trekt hieruit de consequentie dat zij zowel de Kominform als het

Atlantisch Pact verwerpt. Voorts keert zij zich tegen eenzijdige voorlichting van beide kanten die zij als oorlogsvoorbereiding ziet en wil als Derde Weg de volgende punten aan de orde stellen:

Zakelijke voorlichting, het nauwe verband tussen strijd voor de vrede en die voor diepgaande structurele verandering der maatschappij, afwijzing van militaire machtsvorming in naam van de Derde-Weg idee en confrontatie met verwante pogingen die trachten tegenover de internationale chaos constructieve ideeën te stellen. Zo wordt er op de activiteiten der Quakers en wereldfederalisten, op de bemiddelingspogingen van Pandit Nehru gewezen.

Op dit voorlopig programma wil men trachten personen uit onderscheiden politieke en wereldbeschouwelijke kringen te verenigen tot een gezamenlijke actie.

Uiteraard bevat dit streven voor humanisten veel aantrekkelijks. Maar als humanist wordt men hier niet geconfronteerd met het aantrekkelijke van een poging tot oplossing van het probleem hoe te komen tot opheffing van een alom als onhoudbaar gevoelde toestand. Het is geen humanistisch manifest dat hier wordt aangeboden door een aantal goedwillende lieden. Men moet zich beraden over een aantal punten die op het politieke vlak liggen en waarover diepgaand verschil van mening onder humanisten mogelijk is en bestaat. Wat de een ziet als een weg tot behoud, als een uitweg, ziet de ander als een weg ten verderf, als een verzwakking van de weerstand tegen het meest agressieve blok. Toch ben ik van mening dat de humanist van thans zich ernstig met deze beweging dient bezig te houden, als met elk streven dat hem dwingt tot plaatsbepaling in de samenleving. De aandacht die zij in de pers heeft ontmoet mag dan geen criterium zijn, wel is dit het belang van de zaak zelf. Voor de politieke bewustwording van de humanist die een deel is van zijn verantwoordelijkheidsbesef heeft een confrontatie met een actueel streven als in dit manifest is neergelegd alle zin. Ook omdat in deze beweging de vraag ter discussie is gesteld of de huidige tegenstellingen, die partijen en blokken verdelen, nog reëel mogen heten. Er zullen ongetwijfeld nog meer punten in studie moeten worden genomen.

Wat tenslotte deze derde weg aan effect zal sorteren zal bepaald worden door de intellectuele en zedelijke macht die uit haar studie en streven moet blijken. Dat deze beweging een teken is van onze tijd, dat is voor mij zeker en daarom vraagt en ontmoet zij van vele kanten aandacht.

O. NOORDENBOS.

ACTUALITEITEN

● *Te goedkoop, professor!* Het is een stelling van de verkondigers en verdedigers van het Christendom, die nog nooit is bewezen dat zonder christelijk geloof geen gefundeerde ethiek bestaat en de zedelijke waarden verloren gaan. „De ethiek kan niet losgemaakt worden van de dogmatiek” verkondigde nog onlangs prof. Kraemer aan de leerlingen van „Kerk en Wereld” te Driebergen (volgens verslag in „Parool” van 19 Jan.) Prof. Kraemer is een wetenschappelijk man van grote bekwaamheid. Zou het niet beter geweest zijn om de leerlingen voor wie hij sprak aan te raden eens een historisch-sociologische studie te beginnen over wat nu niets anders is dan spot-goedkope bewering? Als deel van de zendingsopdracht, waarover hij sprak.

● *Van 'tzelfde laken nog een confectiepakje.* „De Linie”, altijd op de bres voor hoog moreel en kuisheid gaat het Amsterdams Studentenweekblad „Propria Cures” te lijf, dat geloof en seksuele moraal aantast volgens „De Linie”. Hierbij krijgen meteen de „Moderne Humanisten” een veeg uit de pan als geloofsbestrijders. Ook hier dezelfde van elk reël onderzoek en bewijs gespeende praat over het „organisch verband tussen het geloof en (geheel) de christelijke moraal”. Er is zo'n aardig, knap en te weinig bekend boek van wijlen prof. Westendorp Boerma, getiteld: „Realistische Ethiek”. De schrijver was predikant en later theologisch hoogleraar. Gaat dat eens goed lezen, heren verkondigers van uitspraken waar geen lommerk geld op geeft.

● *Nog niet vergeten*, de befaamde „Flying Enterprise” en de dappere kapitein Carlsen? Er is al weer zoveel gebeurd. Maar enthousiast waren we — en anders werden we 't wel gemaakt. „De Groene”, die zo graag een eigen kijk op de dingen geeft, vond 't mooi dat wij nu eens puur in geestdrift konden komen voor zulk een bij uitstek menselijk gebeuren, los van alle politiek. Een buurtblaadje te Amsterdam zag 't wat scherper o.i. Het vroeg aandacht voor de Deense bemanning van een reddingsboot, landgenoten van Carlsen, die hun leven verloren bij een poging, een Nederlandse zuiger te hulp te komen. Geen hoofdartikels, geen reportage. Volkomen onbaatzuchtige hulp van deze mannen. Of Carlsen's volhouden ook geen belangen diende is nog de vraag. Wij willen maar zeggen: laten de kranten, radio, film zich op iets werpen en ge hebt spontaan meeleven.

● *Dat de mens een robot dreigt te worden*, is, zoals men weet, het schrikbeeld van Prof. Dr. Fred. L. Polak. In het onlangs verschenen verslag van het deze zomer

Gij zult niet echtbreken!

In het veertiendaags orgaan der Hervormde Kerk „De Open Deur” schrijft Ds. J. J. Buskes onder bovenstaande titel:

„Ik zou zo graag eens met u willen praten, maar u moet mij beloven, dat u niet met mij zult spreken als dominé en ook niet over God zult beginnen.”

„Ik kan er niets aan doen, dat ik dominé ben en in God geloof, ik begrijp niet goed, waarom u bij mij komt, als ik niet als dominé met u mag spreken en niets over God mag zeggen, maar begint u maar.”

„Ik ben getrouwd en we hebben een jongen van zeventien, waar we allebei dol op zijn. We houden van elkaar en kunnen het goed met elkaar vinden, maar, wat het seksuele betreft, verstaan we elkaar niet en leven we langs elkaar heen. Nu hebben we een vriend, die we allebei graag mogen en met hem is er een verhouding ontstaan. Die vriend is ook getrouwd, maar zijn vrouw is ziek. Mijn man weet er alles van. We menen, beiden, dat het zo verreweg het beste is. U kent misschien „Wordend Huwelijk” van Wibaut. Zijn inzichten zijn de onze. We behoren bij geen enkele kerk en we geloven niet. Wij zijn humanisten en mijn man en ik aanvaarden deze driehoeksverhouding. Wij kunnen elkaar niet missen, maar, wat het seksuele betreft, geeft mijn huwelijk mij geen bevrediging. Het ontbrekende vind ik in de verhouding met die vriend. Nu zou ik graag willen weten wat u er over denkt.”

Wat voor zin hebben de woorden: „We behoren bij geen enkele kerk en we geloven niet. Wij zijn humanisten en” tussen de woorden over het boek van Wibaut en de vermelding van het aanvaarden van een driehoeksverhouding? Deze volgorde, die als het de weergave van een werkelijk gesprek betreft, wel feitelijk juist kan zijn, suggereert een verband tussen het humanist-zijn en het aanvaarden van de driehoeksverhouding. Dat de schrijver deze suggestie laat bestaan, achten wij rondweg onfatsoenlijk. Uiteraard is de humanistische moraal ten aanzien van het monogame huwelijk niet absolutistisch van aard gelijk de christelijke met haar gebod: Gij zult niet echtbreken. Het rapport van de echtscheidingscommissie ingesteld door het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond stelt nochtans: „Tot de betreurens-

waardige eenzijdigheden op dit gebied (dat der sexualiteit) rekenen wij de kritiekloze verdediging van buitenechtelijke liefdesverhoudingen van huwelijkspartners. Zonder de staf te willen breken over elk buitenechtelijk liefdescontact moet toch vooropgesteld worden dat het wezen der liefdesgehechtheid, der duurzame liefdesverhouding zich verzet tegen inmenging van een derde. Wie een derde in zijn huwelijk als een normaal verschijnsel aanvaardt, legt een zware last op de schouders van alle betrokkenen en brengt de liefdesgehechtheid, de basis van het huwelijk, in gevaar met alle gevolgen van dien voor ouders en kinderen.”

Wij weten niet of driehoeksverhoudingen — op grond van de voor velen nog grote kracht van het Goddelijk verbod als zodanig — onder kerkelijken minder voorkomen, maar toch kunnen wij ons niet voorstellen, dat de veelzijdige grotestadspraktijk van Ds. Buskes hem meer gevallen van driehoeksverhoudingen bij humanisten dan bij kerkelijken geboden heeft om daar nu juist zijn voorbeeld uit te trekken.

Het vervolg van het artikel van Ds. Buskes laat horen, dat de vrouw — tengevolge van het verwijt van haar zoon: Moeder, je bent een hoer — volkomen overspannen is, en dat de dominé haar wijst op het gebod van een God, waarin zij niet gelooft.

Dat Ds. Buskes meent, dat de vrouw bij hem, de dominé, kwam om wel iets over God te horen, is misschien begrijpelijk, omdat de Christen meent, dat humanist-zijn een tijdelijke afdwaling van het Christen-zijn betekent, maar wij vermoeden toch, dat zij in haar geestelijke nood hoopte in hem een raadsman voor haar probleem te vinden, en de dominé kan blijkbaar — om in de terminologie van Minister Mulderije te blijven — haar niet anders dan christelijke stenen voor humanistisch brood geven.

De noodzaak van „Bureaux voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden op Humanistische Grondslag”, blijkt ook duidelijk uit dit geval. Dat predikanten de buitenkerkelijken, die bij hen mochten aankloppen, naar deze Bureaux zullen verwijzen, opdat zij brood i.p.v. stenen kunnen ontvangen, is misschien een vrome, maar toch wel gerechtvaardigde wens.

Mx.

gehouden congres van het „Nederlands Cultureel Contact” (te verkrijgen bij het secretariaat Nachtegaalplein 4, Den Haag, f 1.25), is een rede van hem afgedrukt, waarin hij dit gevaar ook laat gelden voor Christenen en humanisten. Over deze laatsten: „Zelfs een zo nieuwe schijnbaar (cursivering van ons) levenskrachtige organisatie als die der humanisten wordt... evenzeer door de mechanisatie bedreigd, juist qua organisatie.” Dat schijnbaar,

neen, laten we daarover niet twisten. Maar het humanisme is in zichzelf een verzet tegen robotisering, tenzij humanisten geen humanisten meer zijn en de organisatie, de leuze, de leiding, het geformuleerde beginsel boven hun persoonlijke zelfbepaling gaan stellen. Men krijgt wel eens de indruk dat Prof. Polak in verweer tegen zichzelf de wereld tot toneel van deze tweestrijd maakt en niet altijd onderscheidt tussen fantomen, molens en realiteiten.

Ambtenarenverbod

Volgens een publicatie in de dagbladen van 18 December is de regering overgegaan tot het opstellen van een lijst van voor ambtenaren verboden verenigingen, en heeft zij hierin de Communistische Partij Nederland en de als neven- en mantelorganisaties van de C.P.N. beschouwde verenigingen opgenomen.

Het lidmaatschap van één van deze verenigingen kan op zichzelf reden van ontslag van rijksambtenaren zijn, zoals volgens art. 97 b van het algemeen rijksambtenarenreglement reden van ontslag van een rijksambtenaar kan zijn: dat, naar het oordeel van het gezag dat tot verlenen van het ontslag bevoegd is, uit zijn gedragingen een zodanige gezindheid blijkt, dat geen voldoende waarborg aanwezig is, dat hij zijn plicht onder alle omstandigheden getrouwelijk zal volbrengen.

Men kan zich afvragen hoe humanistische kringen deze maatregel zien in verband met hun beginselen, n.l. met het principe van de erkenning van de persoonlijke vrijheid. Men kan zich daarnaast afvragen of deze maatregel — ook als hij principieel verantwoord mocht zijn — door de omstandigheden gewettigd wordt en of hij doeltreffend geacht mag worden.

Het oordeel over de laatste vragen, vragen van opportuniteit, van praktisch politiek beleid, laten wij hier buiten beschouwing, daar „Mens en Wereld” niet de geëigende plaats is om vraagstukken van deze aard aan de orde te stellen, al heeft een ieder als staatsburger zich een oordeel ook hierover te vormen. Dit geldt uiteraard ook voor de vraag of indien een maatregel als het ambtenarenverbod principieel verantwoord zou blijken alleen de leden van de C.P.N. en haar nevenorganisaties hiervan het lijdende voorwerp zouden moeten zijn en of op andere — politiek min of meer diametraal tegenovergestelde — groeperingen soortgelijke overwegingen als de regering voor de communisten heeft laten gelden niet eveneens van toepassing zijn.

Als humanist hebben wij echter met de eerste vraag te maken en het is gewenst hierop een duidelijk antwoord te geven.

Het is vanuit humanistisch oogpunt een eis, dat in de samenleving de persoonlijke vrijheid erkend wordt en erkend blijft, en dientengevolge dat de gelijkheid voor de wet, de rechtszekerheid, de mogelijkheid tot vrije discussie en organisatie gehandhaafd blijven.

Deze rechten en vrijheden dienen beschermd te worden tegen mogelijke aanvallen, die er opgericht zijn hen te vernietigen, maar evenzeer dient er voor gewaakt te worden, dat door uitholling, door ontkrachting of beperking, de vorm gered, doch de reële inhoud vernietigd zou worden. In deze geest willen wij het ambtenarenverbod toetsen.

Erkend moet worden, dat het niet onhumanistisch is om ons te beschermen tegen stromingen, die er principieel op gericht zijn aanwezige humanistische waarden te vernietigen, i.c. om de voornoemde rechten en vrijheden te beschermen tegen stromingen, die indien zij de macht in de staat zouden uitoefenen deze rechten en vrijheden wezenlijk zouden aantasten — ook al lieten zij ze wellicht formeel bestaan.

Voorts moet worden erkend, dat deze bescherming mede kan inhouden het uit bepaalde maatschappelijke functies weren van personen, wier politiek streven zich er op richt de maatschappelijke organisatievorm, die — zij het onvoldoende — de gelijkheid voor de wet, de rechtszekerheid, de mogelijkheid tot vrije discussie en organisatie waarborgt, te vervangen door een andere maatschappelijke vorm (de volksdemocratie, de proletarische dictatuur), waarin — zelfs in het gunstigste geval — deze rechten en vrijheden voor een groot deel van de bevolking principieel opgeheven worden. En dit alles wel speciaal wanneer zij in hun functies hetzij hun politiek streven positief kunnen bevorderen, hetzij de huidige maatschappelijke vorm kunnen benadelen of ondermijnen.

Nadrukkelijk dient echter te worden vastgesteld, dat maatregelen als het bewuste art. 97 b van het algemeen rijks-

ambtenarenreglement en de lijst van verboden verenigingen, hoewel in opzet en bedoeling een beschermingsmaatregel tegen aantasting van rechten en vrijheden, zeer gemakkelijk ook gehanteerd kunnen worden ter vernietiging van deze zelfde rechten en vrijheden, zodat elke toepassing of uitbreiding op zichzelf getoetst moet worden.

Geen humanist kan hierbij overigens buiten beschouwing laten, dat een bescherming van rechten en vrijheden elke zin verliest als deze in de bevolking niet als wezenlijke waarden levend zijn, terwijl wellicht de wens om te willen beschermen juist des te groter wordt, naarmate het besef van het innerlijk verankerd zijn van deze waarden geringer is. En tenslotte, dat in de humanistische opvatting sociale gerechtigheid het complement, de noodzakelijke aanvulling, van de persoonlijke vrijheid vormt. Uit de congresresolutie van 1949 citeren wij in dit verband:

„Soms schijnt het echter of deze waarden, met name vrijheid en gerechtigheid, slechts ten koste van elkaar verwerkelijkt kunnen worden. Maar de gerechtigheid kan niet gediend worden met aantasting der vrijheid en de vrijheid niet met aantasting der gerechtigheid. Het Humanisme streeft naar de maatschappelijke verwezenlijking van vrijheid en gerechtigheid beide, die slechts tezamen aan de idee van de menselijke waardigheid politieke betekenis verlenen.” Mx.

Idealen van opvoeding

Als publicatie No. 3 van het Nederlands Gesprek Centrum verscheen een brochure over de „Idealen van Opvoeding”.¹⁾

Reformatorisch Christelijke, Rooms Katholieke en humanistische leden van het N.G.C. hebben over de volgende punten gediscussieerd:

1. de visie op de mens;
2. de opvoedbaarheid van de mens;
3. diagnose van de nood van de jeugd in onze tijd;
4. mogelijkheid van en richtlijnen voor de therapie.

De resultaten van deze discussie werden op 21 bladzijden geformuleerd en gecomprimeerd, overzichtelijk, glashelder — een verbijsterend knap werk. En dienovereenkomstig moeilijk te recenseren.

Misschien begin ik het beste met het slot: welke resultaten heeft men bereikt? Wat staat gezin, school en derde milieu in de praktijk te doen? Ik zal enige van de resultaten hier aanhalen.

Ieder gezag — wil het erkenning vinden — moet dagelijks bevestigd worden door begrip, toewijding, onbaatzuchtigheid en inzicht. Het opvoedingsdoel kan niet meer

de carrière zijn, of een gevestigde burgerlijke positie. Het gaat om een geheel andersoortige zingeving, om onvervreembare waarden. School, gezin en derde milieu moeten levens- en werkgemeenschappen vormen, waarin de enkeling zich in en met de gemeenschappen ontplooiën kan. Ongezwongen omgang der sexen; coëducatie. Schepping van een sfeer van eerbied voor het naastbijliggende en de naast-ons-leven, voorts van een sfeer van rust, waarin plaats is voor bezinning. Alle opvoeding moet zijn opvoeding tot vrijheid, zelfstandigheid, verantwoordelijkheid. De zin van het gezag is, zichzelf overbodig te maken. Het gezin blijve het basis-milieu, de school voedt vooral op tot lid van de gemeenschap en het derde milieu geeft de sfeer van de gemeenschappelijke zelfopvoeding. Met name de school mag niet onder invloed van de examendril een intellectuaalistische en specialistische geest ontwikkelen, neen, zij worde functioneel opgenomen in het geheel der middelen ter

¹⁾ Rapport van een commissie onder voorzitterschap van Prof. Dr. J. H. Bavinck, Ned. Gesprek Centrum, Mathe-nesserlaan 446, Rotterdam, prijs f 1,50.

bevordering van de geestelijke gezondheid en bewustwording. Daarvoor moeten de schooltypes gedifferentieerd, de opvoeding geïndividualiseerd worden, terwijl gestreefd dient te worden naar grotere harmonie tussen geestelijke, intellectuele, sociale en esthetische vorming.

* * *

Wat aan deze prachtige conclusies vooraf gaat, is een hoeveelheid nauwkeurig geformuleerde stellingen over bovengenoemde vier punten. Ze zijn zo keurig afgewerkt, dat zij onmiddellijk bij iedere volgende discussie met een wereldbeschouwelijke inhoud ingelast kunnen worden. Een grote rol hierbij speelde het woord — pardon! — begrip „integratie” (en „desintegratie”), een van die mode-afkortingen, die buitengewoon makkelijk hanteerbaar zijn, en daarom gauw buiten dienst gesteld worden, omdat zij te gediensig zijn. Ge-integreerd is de mens als hij niet alleen in zichzelf harmonisch ontwikkeld is, maar ook in het geheel der dingen zijn plaats weet te vinden.

Verskil van mening bestond er natuurlijk telkens over of men het geheel der dingen „God” of „Cosmos” moest noemen en of het centrum van de ge-integreerde mens in een transcendent persoonlijke God of in het immanente waarde-besef van de mens te vinden was.

Overigens valt over dit theoretisch-speculatieve gedeelte van het rapport niet veel te zeggen en wel om de eenvoudige reden, dat er geen eigenlijk verband bestaat tussen de praktische opvoedingsidealen en de theoretische „praemissen”. Al die voor de dogmaticus zo dierbare nuances ten opzichte van de zonde, de genade, de gezagsfundering hebben blijkbaar weinig invloed op de praktijk van de opvoeding.

Om hetzelfde nog eens anders te omschrijven: het is historisch niet te betwijfelen dat de grote emancipatie-bewegingen, bijv. van de wetenschap, van de derde en vierde stand, van de vrouw en nu van het kind uit het humanistisch denken en strijden voortgekomen zijn — en steeds tegen de kerken in. Afgezien alleen van zekere

secten, die dan ook voor de grote staatskerken haast nog suspecter waren dan de humanisten.

En ook — ruimtelijk gezien — is moeilijk te begrijpen, hoe uit dezelfde leerstellige „praemissen” zo opmerkelijke verschillen kunnen ontstaan, als bijv. tussen een Katholieke kantonale school in Zwitserland én een Spaanse staatsschool.

Samenvattend zou ik willen zeggen, dat ik het theoretische gedeelte ook dan al interessant en leerzaam gevonden had als het niet toevallig in een rapport over opvoedingsidealen had gestaan. Het praktische gedeelte is voor de insider minder leerzaam en interessant, maar daarvoor des te belangwekkender; vooral als het door de groepen, die achter de gesprek-partners staan, in praktijk zou worden gebracht.

HEIN HERBERS.

Practisch humanisme

Bezoek aan zieken

Een ziekteperiode, vooral wanneer die van lange duur is en buiten de eigen huiselijke kring moet worden doorgebracht, is in het leven van vrijwel iedereen een zeer aparte beleving.

In de eerste plaats is er de ziekte zelf. Vaak is die als een onverwachte en ongewenste gast plotseling de deur binnen gekomen met onbehagen, pijn en ongerustheid. Men kent zichzelf amper terug, men voelt zich onzeker en soms angstig en is genooddaakt steun te gaan zoeken bij anderen, terwijl men totnogtoe gewend was z'n eigen boontjes te doppen.

Dan, wanneer men de leiding van z'n genezingsproces uit handen heeft gegeven aan iemand die men dat toevertrouwt en een plaats in een ziekenhuis heeft gevonden, komen de weken — soms maanden — in de vreemde omgeving. Men moet wennen aan allerlei vreemde leefregels, en moet verwerken het contact met veel leed en misère waar men midden tussenin komt te liggen en men moet de talrijke eenzame uren vullen, zonder zich al te zeer door gepieker zelf de put in te werken.

Vraagstukken van leven en dood, waarmee men zich in het gewone drukke dagelijkse leven niet zovaak bezighoudt, komen ineens vlakbij. En alle kwesties, waar men thuis altijd middenin zit, wijken soms ineens een eind terug en worden vanuit het alleen-in-bed-zijn een beetje anders bekeken.

In beide gevallen is het niet gemakkelijk

alles alleen te verwerken.

Dit wetende, gaat een aantal van onze Verbondsleden geregeld naar de buitenkerkelijke patiënten in sommige grote ziekenhuizen toe, om eens te praten en wat gezelligheid te brengen. En dan blijkt altijd, dat dit zeer op prijs wordt gesteld. Juist het feit, dat er iemand je komt opzoeken omdat je buitenkerkelijk bent — je liet de pastoor en dominé mogelijk langs je bed gaan, maar had toch een grote behoefte aan een gesprek, misschien alleen maar eens aan een „aanspraakje”! — is een feit van betekenis.

Natuurlijk zijn het niet altijd allemaal zwaarwichtige gesprekken, die worden gevoerd. De bezoekers stellen zich voor als leden van het Humanistisch Verbond en verklaren in een paar woorden wat dat Verbond is en wil. En dan gaat het gesprek verder over de zieke en zijn wereldje — misschien komt men één van de volgende keren nog eens terug op het humanisme en de betekenis daarvan, mogelijk naar aanleiding van meegebrachte lectuur. Maar propaganda voor het Verbond of iets wat op „zieltjeswinnerij” zou lijken is natuurlijk helemaal niet de bedoeling; men gaat om wat gezelligheid en zo nodig hulp te bieden aan een zieke die daaraan behoefte heeft. Heeft een zieke uit zichzelf belangstelling voor humanistische beschouwingen of literatuur — best, dan kan men daar misschien een prettig geestelijk contact leggen. Maar een ander zal vol zijn van zorgen over thuis en men zal proberen voor sommige van die problemen een oplossing te helpen vinden.

Nog lang niet in alle ziekenhuizen krijgt het Verbond voor dit werk vrije toegang. Vaak wordt alleen aan onze leden toegang verleend als een patiënt daar uitdrukkelijk naar vraagt. En dat gebeurt natuurlijk maar weinig. Daar, waar dit humanistisch ziekenhuiswerk aan de behoefte voldoet, krijgen onze bezoekers — men zou ze „geestelijke verzorgers” kunnen noemen — van de ziekenhuisadministratie een lijst van de patiënten die zich als buitenkerkelijk hebben laten inschrijven. Tot die patiënten hebben zij dan vrije toegang buiten de bezoeken — natuurlijk voor zover de gang van zaken op de ziekenzalen dat toelaat. Een goed overleg en een prettige verhouding met het ziekenhuispersoneel is natuurlijk altijd een eerste vereiste voor het slagen van dit werk.

Er is nog een andere vereiste — minstens zo belangrijk. Dat is het verantwoordelijkheidsbesef en de toewijding van de geestelijke verzorgers zelf. Het mag niet voorkomen — om maar een voorbeeld te noemen dat een zieke tevergeefs naar de klok ligt te kijken om tot de ontdekking te komen dat een tevoren aangekondigd bezoek niet tot stand komt! Of dat men op zich neemt iets voor een zieke te doen en dat niet correct uitvoert. Of belooft bepaalde lectuur mee te brengen en dat dan keer op keer vergeet!

Zulke dingen komen ook eigenlijk weinig voor bij degenen, die zich tot dit werk aangetrokken voelen. En dat zijn er in onze rijen een groeiend aantal. En evenzo groeit het aantal brieven van hen, die, als ze weer gezond thuis zijn aangekomen, rvan getuigen hoezeer die gewone wekelijkse bezoeken hen tot steun zijn geweest in hun ziekteperiode.

D. H.-M.

De toekomst van het Humanisme

Door plaatsgebrek kon aan de toezegging in het Juli-Augustus-nummer van Mens en Wereld om ook het vervolg van de beschouwing van Dr. Frater Smid in „Nieuwe Stemmen” over het boek van Prof. Fagginger Auer: „Humanism states its case” niet eerder voldaan worden. Voor de goede orde delen wij de lezers mede het niet in alle opzichten met Prof. Fagginger Auer eens te zijn. Wij achten de beschouwing echter van voldoende belang om haar zonder bekortingen en zonder commentaar op te nemen.

Red.

De toekomst voorspellen is altijd een riskante onderneming, maar wij moeten ons er nu toch aan wagen, want ons onderwerp dwingt ons er toe. Trouwens, wij hebben wel gegevens die een voorspelling kunnen rechtvaardigen.

In de eerste plaats dan zal het Humanisme minder kritisch staan tegenover andere levens- en wereldbeschouwingen omdat het zal leren dat de waarheid veelzijdig is. Thans verkeert het nog in een strijdpositie en daarom is het eenzijdig. Iedere strijdpositie brengt nu eenmaal een zekere eenzijdigheid met zich, die bovendien als zodanig negatief is. Maar ja, als iemand koren wil zaaien, moet hij eerst het onkruid uit zijn akker verwijderen, anders komt er van zijn koren niets terecht. Alle bewegingen en stromingen zijn eenmaal negatief eenzijdig begonnen, wat nog niet wil zeggen, dat zij ook negatief zijn. Integendeel, aan elke negatie, elke ontmoeting, is een affirmatie, een bevestiging, voorafgegaan. Anders gezegd: men kan niet zo maar in het wilde weg iets ontkennen of afwijzen. Daar moet een eigen stellige overtuiging, een eigen positief idee aan ten grondslag liggen. Welnu, zo is het ook het geval met het Humanisme; het moge dan alsnog negatief zijn in zijn uitingen, het is dat uitsluitend omdat het een eigen positieve overtuiging bezit. Wanneer het echter dit groeistadium van strijd ontwassen zal zijn, zal het te sterker van zijn overtuiging getuigen. Het zal dan tevens bij machte zijn het verwijt van gebrek aan gemoedswarmte te ontzenuwen. In het intellectuele duel, waartoe de vijanden van het Humanisme het thans dwingen, heeft het meer aan het nuchtere, gezonde verstand dan aan gemoedswarmte. Maar dit wil natuurlijk niet zeggen, dat het Humanisme gemoedswarmte ontbeert. Trouwens, waarom stelt men toch altijd het rationele en het emotiele, de rede en het gevoel, tegenover elkaar? Deze fout mag dan al te verontschuldigen zijn geweest voor Aristoteles, voor ons is zij dat zeker niet meer! Tussen rede en gevoel moge een verschil bestaan, zij zijn causaal verbonden, want de rede volgt als een logische bekro-

ning van het gevoel. (Bolland zou zeggen: de rede vooronderstelt het gevoel). Er is geen rede zonder gevoel en te beweren dat de Humanisten dit gevoel, zo primair en essentieel in ieder mens, zouden missen, is niet anders dan te beweren dat zij psychisch abnormaal zijn, en dat is toch wel al te bar.

Als eenmaal de tijd van verdediging en aanval voorbij zal zijn dan zal het Humanisme de positieve taak van de opbouw beginnen. Dat zal evenveel verbeeldingskracht als kritische zin eisen en hier zal het dan zijn, dat het gevoel optreedt. („Creation is expression of emotional life”). Dan zal het Humanisme met een eigen geloofsovertuiging naast het Theïsme treden. Niets zal de Humanist verbieden de Theïstische dogma's, n.l. het geloof in een persoonlijke God en het geloof in het eeuwige leven, aan te hangen en niets zal hem daartoe verplichten. De Theïst zal echter wel degelijk verplicht zijn deze dogma's aan te hangen, eenvoudig omdat zij voor hem een conditio sine qua non zijn, een absolute voorwaarde en hij zal slechts diegenen, die met hem deze dogma's aanhangen, als gelovigen erkennen. Anderen zal hij zelfs eenvoudig het recht ontzeggen zich gelovigen te noemen.

De Humanist staat lijnrecht tegenover dit alles en hij ontkent de Theïst op zijn beurt het recht tot deze discriminatie, ja hij noemt zichzelf nadrukkelijk eveneens een gelovige. Dat slechts de Theïst geloofsmoed zou hebben, acht hij bovendien onjuist, er is inderdaad maar weinig moed voor nodig om in onkenbare en onzienlijke dingen te geloven waar immers geen enkele tegenspraak te duchten valt. Nee, dan eist het geloof van de Humanist meer moed; waar hij zijn levensbeschouwing op de kenbare en zienlijke dingen baseert, moet hij deze voortdurend toetsen aan de werkelijkheid, opdat hij haar tegen critiek kan verdedigen. Iemand die hiertoe de moed heeft, die dus in mens en wereld durft te geloven, aanvaardt een groot risico. Toch durft de Humanist dit risico te aanvaarden. Meent nu echter niet dat hij daarmee de werkelijkheid van 's mensen en 's wereldds onvolmaaktheid uit het oog verliest, want dat is geenszins het geval. Het is echter de vaste overtuiging van iedere Humanist, ook van die Humanist die in het bestaan van een persoonlijk God gelooft (in Amerika heel wel mogelijk!), dat de mens op eigen kracht moet vertrouwen bij de bestrijding van het kwaad. De Humanist zal de eerste zijn om toe te geven, dat de mislukkingen vele zullen zijn, maar hij gelooft in uiteindelijk succes, niet in die zin dat er daarna niets meer is om naar te streven, maar wel in die zin, dat dan de positieve elementen in zijn strijd sterker zullen blijken te zijn dan de negatieve. Zo gezien is

de Humanist inderdaad een optimistisch mens en het bevreemdt hem dat de Theïst ondanks zijn Godsvertrouwen zo pessimistisch is. Wat baat dit vertrouwen wanneer 's mensen kansen op succes, zelfs met de sterkende genademacht Gods, zo klein zijn?

Het Humanisme is niet materialistisch, zoals zo vele van zijn vijanden beweren. Het heeft wel degelijk een geloof, dat boven de materie uitreikt. Dit geloof zal hoger reiken naarmate de mens, het voorname object van dit geloof en zijn mogelijkheden beter gekend zal worden.

Er wordt ook beweerd dat het Humanisme geen zondebewustzijn kent en dat het daardoor een van de meest elementaire bestanddelen van het religieuze denken mist. Ja misschien; maar wat verstaat men onder zondebewustzijn? Als dit een bewustzijn is van onze zedelijke onvolmaaktheid zo sterk, dat wij alle geloof in ons zelf verliezen en onze toevlucht nemen tot een hogere macht, dan zal het Humanisme dit bewustzijn stellig nooit ontwikkelen, eenvoudig omdat het de religieuze waarde van dit bewustzijn ontkent. Erkend moet worden dat schuldgevoel typisch is voor 's wereldds religieuze leiders, maar daaruit volgt nog geenszins, dat dit als zodanig typisch religieus is. Wij nemen het wel klakkeloos aan, maar als dit inderdaad het geval is, dan zijn de eerste eeuwen van onze Christelijke jaartelling nagenoeg zonder religie geweest. Schuldgevoel ontbreekt bovendien in de Griekse en Romeinse godsdiensten en is voorts onbekend in de Renaissance en in de Verlichting. En het is slechts zwak aanwezig bij Erasmus, Grotius, Spinoza, Goethe, Emerson en bij de meeste vrijzinnigen in de tweede helft der 19e eeuw. En nu mag Paulus wel een autoriteit zijn in de Christelijke kerk; als zijn leer niets anders bevatte dan zondegevoel, zouden er thans geen Christelijke kerken zijn. Hoe belemmert trouwens het schuldgevoel 's mensen activiteit! Dit alles betekent natuurlijk helemaal niet, dat de Humanist geen bewustzijn moet hebben van zijn fouten en tekortkomingen, noch dat hij een overdreven optimist moet zijn. Neen, bewustzijn van de werkelijke toestand en van de daaruit voortvloeiende consequenties is de basis waarop hij zijn levens- en wereldbeschouwing moet bouwen. Er is geen mens, die voor het goede kiest naar de volle maat van zijn capaciteit en wie dat toegeeft, kent zijn verantwoordelijke taak.

De meest ernstige beschuldiging tegen het Humanisme ingebracht, is dat het zijn belangstelling slechts richt op de mens en niet op het grote verband waarin de mens is opgenomen, historisch en kosmisch. Het Humanisme aarzelt inderdaad om de wijsheid van het verleden te aanvaarden maar dit doet het omdat het dan ook zijn onwijs-

heid zou moeten accepteren. Humanisten zijn nu eenmaal mensen voor wie de wereld elke dag nieuw is. Zij doen alsof zij eeuwig jong zijn, zeggen hun tegenstanders, louter en alleen omdat zij de kinderschoenen nog niet zijn ontwassen en onwetend zijn van hetgeen voordien is gedacht en gedaan. Vandaar het ontbreken van elk historisch relief en de indruk dat het Humanisme een geïsoleerd historisch verschijnsel is. Op dezelfde wijze ontbreekt ook alle kosmisch besef. Inderdaad ziet het Humanisme slechts het deel en niet het grote geheel aan, zodat het provinciaal is in zijn belangstelling. Wanneer het Humanisme niet bereid is om zijn belangstelling zo breed mogelijk te maken, dan is het verwijt van een beperkte blik volkomen gerechtvaardigd en open-minded Humanisten zullen toegeven, dat zij op dit punt de kritiek van hun tegenstanders niet kunnen weerstaan. Zij zullen echter de bal der kritiek wel terugkaatsen en zeggen dat deze kritiek evenzeer van toepassing is op de Theïsten. Het maakt tenslotte weinig verschil of men belangstelling koestert in de kosmos en niet in de mens of dat men belangstelling koestert in de mens en niet in de kosmos. Het eerste doen de Theïsten: zij ontwikkelen een uitgebreide theorie over God en Zijn plan, maar aan de mens komen zij niet toe. Zij zien als 't ware langs hem heen om in de verte een glimp van God op te vangen.

Niettemin geeft het Humanisme toe, dat het ook zelf in gebreke is. Het enige wat het tot zijn verdediging zou kunnen zeggen is, dat het een jonge beweging is met de natuurlijke belangstelling van de jeugd voor het onmiddellijke. Maar dit zal op de duur wel anders worden, want een schilderij zonder lijst verliest nu eenmaal veel van zijn waarde, hoewel..... een Theïstische lijst zonder schilderij al bij voorbaat waardeloos is. De mens is echter nu eenmaal het uitgangspunt van alle menselijk zoeken en tasten en daarom begint de Humanist bij de mens. Of hij vandaar zal kunnen stijgen tot die hoge hemelen waar de Theïst zijn uitgangspunt neemt, zal de tijd moeten leren. De methode van de Humanist zal echter altijd een langzaam voortschrijden zijn van het gekende tot het ongekende en niet omgekeerd.

Deze methode heeft door zijn simpeldheid aanleiding gegeven tot misverstand. Vooral Europeanen verwijten haar oppervlakkigheid en betuigen hooghartig dat inzonderheid de Amerikaanse Humanisten Paulus nog wel eens zullen nazeggen: „Toen ik een kind was, sprak ik als een kind.....” Maar is dat verwijt gegrond? Waar de methode haar houdbaarheid toch voldoende bewezen heeft? En is zij inderdaad van wijsheid gespeend, zoals zovelen beweren, omdat zij zich tot de voorhanden zijnde gegevens bepaalt? Zie, het kan nooit wijsheid zijn om zich bezig te houden met dingen welke buiten het bereik van de mens liggen en die als zodanig ook

geen invloed hebben op zijn levenshouding en dus praktisch onbelangrijk zijn. Dat het van hogere wijsheid getuigt om met abstracta te werken in plaats van met concrete gegevens is onjuist. Men kan in de wereld der abstracta tenslotte de grofste fouten maken zonder ontdekt te worden, wat in de wereld der concreta onmogelijk is.

Tenslotte de kritiek van prof. Berdjajew. Deze geleerde meende dat het Humanisme tot een uiterst subjectivisme zou leiden, dat zou eindigen bij Nietzsche of Marx, wat dan de vernietiging van de persoonlijkheid zou betekenen. 't Moge inderdaad juist zijn dat de Humanisten subjectivisten zijn, in die zin, dat zij de mens de maat aller dingen achten. Maar dit is toch niets bijzonders? Wie acht niet de mens de maat aller dingen, in die zin, dat hij op alle dingen, ook op de zaken des geloofs, zijn persoonlijk, subjectief oordeel toepast? Dat Nietzsche of Marx het einde van het Humanisme zouden betekenen is op zich zelf nog geen veroordeling van het Humanisme. Dat kan het alleen zijn in de ogen van een klein aantal mensen, die bang zijn voor deze namen, maar die meestal maar weinig begrip hebben voor de denkbeelden hunner dragers. Nietzsche wil dat de mens van thans met al zijn zwakheden plaats maakt voor de Uebermensch, die deze zwakheden te boven is. Is dat zo alarmerend? Het Christendom wil dat op zijn wijze ook. Dat Nietzsche de persoonlijkheid zou vernietigen is een aperte onwaarheid. Hetzelfde geldt in vele opzichten voor Marx. Wij

kunnen het met zijn leer in 't algemeen oneens zijn, maar zijn bedoeling om sociale onrechtvaardigheid tot een minimum te beperken, is ons toch sympathiek. Het Christendom wil trouwens niet anders. Dat de mens een deel is van het grote geheel, kunnen wij niet loochenen en het is juist als zodanig dat hij zijn persoonlijkheid kan ontwikkelen. Zo slaat de kritiek van Berdjajew in zijn tegendeel om.

Over kritiek in het algemeen nog een enkel woord. Zij is niet fair wanneer zij zich richt op een momentopname. Critiek mag zich slechts richten op het geheel der methode. Methodologie en filosofie zijn dan ook in wezen een en hetzelfde, want filosofie is geen passieve liefde tot de waarheid, maar een actief zoeken van de waarheid. De methode van zoeken nu mag terecht onderwerp zijn van kritiek. Op de methode van het Humanisme is echter nog geen kritiek uitgebracht. Maar wat kan er ook worden aangemerkt op een methode die, zoals Schiller terecht zegt, een wereld van menselijke ervaringen met behulp van de menselijke geest tracht te begrijpen en waaruit onvruchtbare, want onpractische speculaties worden geëlimineerd en slechts elementen van vitaal belang worden opgenomen.

Deze methode kan voor iedereen van nut zijn. Tenslotte geeft het leven zelf de methode aan waardoor het begrepen kan worden. Wanneer wij het hierover eens zouden kunnen worden, dan zou niets een harmonische samenwerking voor een gemeenschappelijk doel in de weg staan.

Ontvangen boeken

In de serie „Meesterwerken der Schilderkunst” verscheen:

Tancred Borenius „Meesters uit Siena”, vertaald door Annie Pinto, uitg. Van Ditmar, f 4,90.

Een uitstekend idee om door een album met tien kleurenreproducties en bijbehorende tekst de aandacht te richten op die fijnzinnige Sienezen, die, steunend op de Byzantijnse traditie, zulk een bijzondere rol hebben gespeeld in de geschiedenis van de Italiaanse schilderkunst der 13de en 14de eeuw. Jammer, dat de Nederlandse uitgever voor het reproductiemateriaal klaarblijkelijk van de Engelse uitgave afhankelijk was. Deze bepaalt zich uitsluitend tot het bezit aan Sienese kunst in de National Gallery en aangezien daar Simone Martini en de gebroeders Lorenzetti niet vertegenwoordigd zijn, ontbreken ze ook in deze Nederlandse uitgave.

De inleiding van Prof. Borenius geeft een degelijk overzicht van de ontwikkeling der Sienese schilderkunst, zijn commentaren bij de afzonderlijke schilderijen bieden stenen voor brood: te veel kunsthistorische bijzonderheden van de allerergste soort en te weinig levende kunstbeschuwing.

P. R.

Lester F. Beck, Zo groeien wij, 1951, f 6,90.

Indertijd werd hier besproken: „Waar komen de kindertjes vandaan?” een uitstekende voorlichting op seksueel gebied voor kleuters en kinderen tot een jaar of tien, twaalf: fijnzinnig en zakelijk. Het thans aangekondigde boekje voor seksuele voorlichting in de ruimste zin, richt zich tot jongeren van tien, twaalf jaar tot een jaar of achttien. Het is openhartig, zakelijk en beheerst van opzet, het vertelt duidelijk en verantwoord over ontstaan en ontwikkeling van het menselijk lichaam; het vermeldt aan het slot van elk hoofdstuk een aantal vragen (met antwoorden), die werkelijk door (Amerikaanse) jongeren gesteld werden, en geeft aldus eenvoudige en afdoende voorlichting over bevruchting, geboorte, groei en ouderschap. Verhelderende, nuchtere illustraties en een woordenlijst verhogen de waarde. Tot mijn verwondering geeft het geen voldoende voorlichting over onanie en masturbatie; blijkbaar om het algemeen aanvaardbaar te maken. Voor het overige heb ik het gevoel dat dit boekje in toon en opzet goed aansluit bij de vragen en de gesteldheid van onze jongeren; het is helaas wat duur, maar wordt van harte aanbevolen.

J. v. P.

Oost en West

Actuele problemen van het cultuurgesprek

In de voorafgaande artikelen kwamen wij tot de conclusie, dat de gehele technische, economische en politieke ontwikkeling der wereld Oost en West dwingt de eigen grenzen te doorbreken en wegen te zoeken naar een bevredigende samenwerking. De tijden van autarkie en "splendid isolation" zijn voorbij: "one world or none." Doch deze samenwerking zal slechts mogelijk zijn, wanneer de westerling ten volle doordrongen is van het feit, dat onder de nieuwe economische en politieke verhoudingen, het Westen niet langer leider, doch partner en raadsman is. Men geeft zich nog te veel over aan illusies, die met de realiteit niets van doen hebben. Hiervan getuigt m.i. ook het onlangs verschenen boek van Mr. E. van der Vlucht „Azië in vlammen". De schrijver ziet de gehele Aziatische problematiek in het licht van de huidige tegenstelling tussen Rusland („het" communisme) en de overige wereld: Een zeer eenzijdig beeld, waarbij bovendien de macht der Russen (zij zouden de oorzaak zijn van het gebeuren in Azië!) toch wel zeer overschat wordt. Ook zonder de Sovjet-Unie had het Aziatisch nationalisme en de hiermede verband houdende ontwikkeling het gezag der Westerse mogendheden ondergraven. Ook verwacht de auteur veel van het Christendom en de morele herbewapening. Hieruit blijkt wel hoe europa-centrisch velen nog denken. De invloed van het Christendom is in Azië ondanks jaren lange zending zeer gering. Dit blijkt wel uit de volgende cijfers over het aantal gelovigen van de verschillende godsdiensten in Azië: Chinese volksreligie 500 miljoen, Hindoeïsme 220 mill., Islam 175 mill., Boeddhisme (excl. China) 125 mill., Shintoïsme 16 mill., Christendom 36 mill. (d.i. 3,2 % van het totaal) en primitieve godsdiensten 17 mill.

Gelukkig getuigen talloze anderen van een realistische visie. Allereerst zal aan de economische nood en de sociale wanverhoudingen in Azië een eind gemaakt moeten worden. De weg hiertoe gaf president Truman in zijn bekende „Punt Vier" en ook Stringfellow Barr in zijn uiterst belangrijke brochure "Let's join the human race" (Een mobilisatie voor het gemene best). Naarmate het Westen zich meer los kan maken van de europa-centrische visie op de Aziatische problemen, zal een nauwer samengaan met 't Oosten mogelijk worden, niet alleen op politiek en economisch gebied. Ook ten aanzien van de cultuurwaarden zal gezocht moeten worden naar een synthese. Ondanks haar grote prestaties mag de Westerse cultuur niet blind zijn voor haar beperktheden. Onze cultuur draagt naar de woorden van de Russische denker Berdjajew nog te veel de kenmer-

ken van de „bourgeois", die hij aldus typeert: „Zijn „doen" verduistert voor hem de doeleinden en de zin van het leven zelf..... Zijn wil is uitsluitend door het streven naar de organisatie van het leven geabsorbeerd en hij verliest het vermogen vreugde in het leven te hebben. Hij is een organisator en een businessman."

Hiermede zijn we gekomen op zuiver levensbeschouwelijk gebied. Reeds een vorig maal had het Oosters denken onze aandacht. Een der belangrijkste facetten, welke belicht werd, was de overtuiging van Indische denkers, dat de wereld, ondanks de veelheid der verschijnselen en vormen, in diepste wezen een eenheid is. Deze wereldbeschouwing is monistisch. Opmerkelijk is, dat nu van geheel andere zijde, n.l. door een Westers mathematicus dit standpunt wordt benaderd en de conclusie dezelfde is. In zijn zeer aanbevelenswaardige boek „Moa-Moa" schrijft Prof. C. H. van Os: „De gehele ontwikkeling der wetenschap wijst onmiskenbaar in de richting van een monistische wereldbeschouwing." Er zijn talloze raakpunten tussen het Oosterse en Westerse denken. Het is nimmer aangetoond, dat er tussen Oost en West op het gebied van levensbeschouwing onoverbrugbare kloven bestaan: Terecht zegt Prof. P. J. Zoetmulder in zijn boek „Oost en West": „Een wezenlijk verschillende geaardheid van het denken bijvoorbeeld is niet bewezen. De vele structuren, niet slechts twee, zijn samengesteld uit elementen, waarvan de kiem en gewoonlijk ook een zekere ontwikkeling, in alle mensen aanwezig is." Ongetwijfeld komen bij verschillende grote denkers in Azië andere problemen aan de orde, worden vaak andere vragen centraal gesteld, doch er zijn hier talloze aanknopingspunten met Westerse levensbeschouwingen.

Bij de Chinese wijsgeren vinden wij vele waardevolle gedachten en een praktische ethiek: Confucius (551—479 v. Chr.) b.v. zegt: „Waarmee wilt ge goedheid dan vergelden? Vergeld slechtheid met gerechtigheid en vergeld goedheid met goedheid" en elders: „Is het goede zover weg?" „Zodra ik het goede wil, is 'het er." Terecht zegt Confucius over de mens: „Wat baat hem inzicht, als hij de menselijkheid niet heeft" en bij de vredelievende Lao Tse (± 500 v. Chr.) lezen we: „Wapenen zijn werktuigen van onheil; zij zijn niet de werktuigen van een edelman" en „Ken Uw mannelijke kracht, maar betracht vrouwelijke zachtheid; want zuiverheid en zachtheid zijn der wereld richtsnoer" en „Water is het zwakste en zachtste van alle dingen en toch heeft het zijns gelijke niet in het breken van wat sterk is en hard. Het zwakke overwint het sterke; het

zachte overwint het harde." Deze laatste woorden herinneren aan de profetische woorden van Henr. Roland Holst: „De zachte krachten zullen zeker winnen in 't eind." De humanist wordt ook getroffen door de regels uit het volkslied van de Chinese republiek van 1912:

„Dat de zon eeuwig strale!
Dat de maan voortdurend lichte!
Deze wereld is bekoorlijk
Ze is niet van mij alleen!"

P. KRUG.

Ontvangen boeken

Dr José López-Rey „Francisco de Goya", vertaald door D. Kolthoff, Van Ditmar N.V., Amsterdam—Antwerpen. 39 platen, 15 blz. tekst, f 5,90.

Een nieuw deeltje in de serie „De grote schilders", uitstekend geschikt voor wie kennis wil maken met de Spaanse schilder, die wel eens „de grootste der romantici en de eerste der modernen" genoemd is. Een nieuwe visie op Goya — zoals de omslag vermeldt — geeft het echter niet; we vinden hier een competente, doch wat vlakke beschrijving van Goya's schilderkunstige ontwikkeling. Er is een duidelijk verband tussen betoog en illustratie, elk gereproduceerd werk wordt op zijn stijl kwaliteiten onderzocht en dikwijls met andere, eveneens afgebeelde, schilderijen in verband gebracht. Op deze wijze verliest de beschouwing zich niet in de ruimte; ook de niet-ingewijde in schilderkunstige problemen moet hier het gevoel hebben, dat hij vaste grond onder de voeten houdt.

Een bezwaar is echter, dat we zo weinig over de eigenlijke Goya vernemen. Een schilder die zich wist los te maken uit de gekunstelde opvattingen van het rococo, die als enige in Europa de revolutionaire ideeën van zijn tijd — hij leefde van 1746 tot 1828 — een schilderkunstige gestalte wist te geven, die het waagde de portretten van zijn koninklijke opdrachtgevers tot openlijke hekelingen te maken en wiens felle waarachtigheid zich in de etsenreeks „De rampen van de oorlog" lijnrecht stelde tegenover de romantische phraseologie van zijn tijdgenoten, zulk een kunstenaar heeft spanningen gekend, waarvan de schrijver ongetwijfeld aandacht had moeten besteden.

Vermelden we nog de uitstekende illustraties, waarvan acht (o.a. „De geklede Maja" en „De Executie") in kleur.

P. R.

Elizabeth Seeger, Rusland, vertaald door Ernst Kossmann, Querido, 1951, f 11,50.

Geen wetenschappelijke beschouwing, doch een in de huidige situatie uitermate nuttig boek, dat de geschiedenis vertelt van de wording van Rusland vanaf de vijfde eeuw tot het heden.

BRIEVEN VAN LEZERS

Humanisme en Kerstmis

In „Mens en Wereld” van December 1951 komt een Kerstmisgedicht voor, met het opschrift: Voor mijn kinderen Marc en Peter, van Herwig Hensen, waarin het Kerstverhaal „list en waan” wordt genoemd. De geboorte van het „Kribbe-Kind” in een stal wordt betiteld als „bedrog, onnozelheid of gril”. Er wordt gesproken over het „dom vertelsel van de ster die stil bleef staan.” Zou hiermede de opvatting der humanisten gegeven zijn omtrent het Kerstverhaal? Dat zou toch armelijk zijn. Want men weet dat zich in de geschiedenis bij de geboorte van grote mannen vaak wonderlijke verhalen geweven hebben, men denke aan Mozes, men denke aan Boeddha, bij wiens geboorte alles begon te bloeien, de aarde een paradijs geleek. Zulke verhalen zijn symbolen geweest, en juist het Kerstverhaal is van een prachtige symboliek. Het lijkt mij een grote dwaling om met het verwerpen der kerkelijke dogma's ook de symbolen te verwerpen. In een tijd dat tyrannie van overheersers en tyrannie van vormen-dienst heersten werd het hogere geestelijk leven geopenbaard aan de eenvoudigen.

De Heiland geboren in een stal; Engelenzang voor de arme herders, een ster die stilstaat boven de stal. Aan de eenvoudigen heeft Christus zijn leer gebracht, waarvan de diepste kern was de liefde tot den naaste, de ethiek waarop nog altijd onze ethiek is gevestigd, een ethiek die niet alleen gepredikt werd maar geheel doorleefd. Wanneer soms Kerken tot machtsorganisaties zijn geworden, dan is dat zeker niet volgens het oorspronkelijk geloof. De verheven schoonheid van de christelijke legenden spreekt zich uit in de kunst, zowel als in de muziek. Zou dit mogelijk geweest zijn wanneer deze verhalen maar domme verzinsels geweest waren? Ook al wil men deze verhalen niet aan de kinderen vertellen omdat men ze niet als letterlijke waarheid geven kan, altijd kan het Kerstfeest aanleiding geven een Kerstverhaal te vertellen dat een stemming van goedheid en liefde wekt. Waarom zouden humanisten ook niet in die zin het Kerstfeest kunnen vieren?

M. Wibaut — B. v. Berlekom.

Antwoord van de dichter.

Ik ontving de 4 (vier) brieven die een protest bevatten tegen mijn „Kerstgedicht”. Het is mijn gewoonte niet, te polemiseren over mijn werk; en aangezien het gedicht op initiatief van Uw redactie werd overgenomen, veronderstel ik dat de redactie wel sterk genoeg staat om desgevallend te antwoorden. Ik schreef overigens het gedicht voor mijn kinderen, en ik hoop dat die het later met begrip zullen kunnen

lezen, hetgeen zeker niet van Uw correspondenten gezegd kan worden.

Indien U echter toch enkele nota's wenst bij het schrijven van Mevr. Wibaut, stip ik het volgende aan:

1) Het blijft mijn goed recht het vertelsel over de ster die boven een stal blijft stilstaan om enkele oude heren de weg te wijzen naar een wicht dat onbevlekt ontvangen werd, *dom* te vinden. Het woord „bedrog” slaat op diegenen die dergelijke vertelsels bewust exploiteerden; het woord „onnozelheid” (gebruikt in de zin van simpel-onschuldig) op diegenen die het in onschuld, het woord „gril” op diegenen die het uit wispelturigheid of gemakzucht aanvaardden, maar die daarom zeker niet minder gevaarlijk zijn. (Cfr. bv. het Siegfried-vertelsel).

2) „De symbolen worden mét de Kerkelijke dogma's verworpen” juist omdat dergelijke symbolen een aanhoudend gevaar betekenen waartegen de mens zich enkel verdedigen kan met zijn denkkraft. (De goede wil volstaat geenszins, en gebonden aan dogma's volstaat hij nog veel minder). Het is daarbij duidelijk dat zulks geldt voor *alle* symbolen, of zij christelijk, vrijzinnig, vaderlands, of wat ook wezen; in een Kerstgedicht wou ik natuurlijk met nadruk op de christelijke wijzen.

3) „Wanneer soms Kerken tot machtsorganisatie's zijn geworden, dan is dat zeker niet volgens het oorspronkelijke geloof.” Das hab' ich nicht gewollt, zei destijds de Duitse Keizer.

4) Dat „de verheven schoonheid” van een legende noodzakelijk spreekt uit dat wat de kunstenaar er van maakt is een illusie. De kunstenaar schept zijn eigen schoonheid. En er zijn kunstwerken gemaakt en te maken over „onverheven” vertelsels.

5) „Altijd kan het Kerstfeest aanleiding geven een Kerstverhaal te vertellen dat een stemming van goedheid en liefde wekt.” Wat is dan de betekenis van de aanhef van het gedicht en van het ganse tweede deel? Wat is de bedoeling van het gedicht in zijn geheel? Toch wel niets anders dan een aansporing tot een bewuste, doordachte en doorwaaakte (in waakzame toestand vergenoegt de denkende, zoekende mens zich niet met vertelsels) liefde tot de mens en tot het leven!

Dat is echter reeds te veel commentaar voor lezers die zich Humanisten noemen.

Antwerpen.

HERWIG HENSEN.

Naschrift:

Naar aanleiding van het in het December-nummer opgenomen Kerstgedicht van Herwig Hensen ontving de redactie enkele brieven van lezers met een vrijwel gelijke strekking, waarvan wij er één, met het antwoord van de dichter in deze rubriek meenden te moeten opnemen.

Aan het antwoord van de dichter willen wij weinig toevoegen. Wij vonden de

positieve bedoeling van het gedicht belangrijk genoeg om de dichter te vragen het te mogen overnemen, en wij menen dat men een gedicht als een geheel moet zien en — goed moet lezen.

Dat het eerste gedeelte van het gedicht de humanistische opvatting over het Kerstverhaal zou weergeven, menen wij uiteraard niet. Het geeft een humanistische opvatting weer, terwijl uit de brief van Mevr. Wibaut een andere humanistische opvatting over het Kerstverhaal blijkt.

RED.

Één Wereld

Welke zin heeft het nog, om in een wereld, waarin alles meer dan ooit naar elkaar toegroeit, op te wekken tot eigen cultuurbeleving en persoonsvorming? Is de vrede en het onderling begrip niet meer gediend met een bezinning op dat wat ons allen bindt? Een doelbewuste bezinning op de typische waarden van *andere* volken en culturen. Waarom zo het zwaartepunt gelegd op de *verdediging* van onze eigen waarden? Moeten we niet eerder proberen de waarde van anderen te *begrijpen*? Het gaat toch niet om de W.E.-mens en cultuur alléén, maar om mens en wereld!

Ik wenste, dat geestelijke weerbaarheid betekende, en werd verkregen door een doelbewuste bezinning op de mens en zijn wereld. Geestelijk weerbaar zijn is alleen mogelijk, als men leeft vanuit een zekere afgeronde levenshouding en wereldbeschouwing. Laten we nu eindelijk eens in onze beschouwing werkelijk de gehele wereld omvatten. Gaan we uit van de oudste waarden van de mensheid: de mens en zijn leven. In de 1e plaats zijn wij, alle volken en rassen, mensen. En in de 2e plaats is overal het zo verschillende en toch hetzelfde leven. Alle mensen kennen als wij jeugd en ouderdom, ouderschap en wijsheid, liefde en arbeid, geluk en leed. Allen leven wij hetzelfde leven, allen sterven wij dezelfde dood. Allen zijn we ook even onvolmaakt. Hebben we „nationale” ondeugden en continentale godsdiensten.

Het is niet zo verwonderlijk, dat de wereldvrede en eendracht nog zo onbereikbaar is. Als we deze bereiken willen, moeten we ons toch voor alles bezinnen op onze saamhorigheid! Moesten we eigenlijk minder geloven in de waarde van onze plaatselijke cultuur en politiek. We behoeven onszelf niet ontrouw te worden, maar we moesten ons meer zien in al onze betrekkelijkheid! Er is niets, dat de wereld nu zo verdeeld houdt als godsdienst en politiek. Geloofden we maar weer in het universele menselijke leven. Alleen het geloof, dus het vertrouwen, in de gelijkwaardigheid van alle mensen en van al het menselijk leven, kan de mensheid verenigen! Deze doelbewuste bezinning maakt mij geestelijk weerbaar in de wording en verwording van mens en wereld.

HENK KORTING.

Gedicht en Lezer

De dichter Slauerhoff (1898—1936) was ongetwijfeld een tragische figuur. Hij leefde in voortdurende onvrede met het maatschappelijk bestel en hij keerde zich af van de beschaafde wereld om het geluk te zoeken „ergens achter den einder, in den vreemde”, doch steeds weer vond hij het lijden, de smart. Zo verdiepte zijn wrevel tegen de samenleving zich tot weersin tegen het leven zelf en in vele van zijn gedichten keerde hij zich vol wrok en bitterheid tegen het menselijk lot, dat lijden en nog eens lijden betekent. Zo kwam hij tot enkele verzen, waarin de gestalte wordt opgeroepen van een gouvernante, een dienstmaagd, een krantenverkoper, omdat hij in deze figuren de hopeloze triestheid van het leven tastbaar aanwezig zag. Deze verzen van sociaal medegevoel worden bekroond door het prachtige „Volkswijze”, waarin een paard, een schip, een hart symbolen worden voor de gemartelde creatuur. Er is hier een onmiskenbare tederheid (men lette op het begin der strofen: „mager paardje”, „smal scheepje”, „arm hartje”), maar het wonderlijke is toch, dat hier de ontferming ontbloeit aan een volkomen illusieus levensinzicht en dat de trilling van de ontroerende stem hier samengaat met het nuchtere constateren van 's levens meedogenloze hardheid.

VOLKSWIJZE.

*Mager paardje, jaag maar:
De steppe is eindeloos breed,
De vliegen steken je flanken,
De steenen je zeere hoeven,
Je mag nooit stilstaan en drinken
En de zon is zoo hard en zoo heet.*

*Smal scheepje, vaar maar:
Eindeloos is de zee.
Al trillen je moede masten,
Al heb je te zware lasten,
Toch mag je in geen haven rusten
En aan 't eind van de reis moet je anken,
Ergens ver buiten de ree.*

*Arm hartje, klaag maar:
De liefde is eindeloos wreed,
Je krijgt haar niet en haat ze,
Of je krijgt haar wel en dan gaat ze
Toch later weer weg en verlaat ze
Het hartje dat haar beminde;
Nooit komt er een eind aan het leed.*

uit „AL DWALEND”.

J. SLAUERHOFF.

BRIEVEN VAN LEZERS

Gelijkheid

Met zeer veel belangstelling las ik het niet getekende artikel in „Mens en Wereld” van Juni over Humanisme en Christendom.

Zou het mogelijk zijn aan een leek in de filosofie op één punt een nadere toelichting te geven?

Onder 2 wordt de gelijkheid van de mensen als een van de meest principiële levensovertuigingen van de humanist gesteld. Dit axioma vormt de haast dogmatische grondslag van het humanisme, waarbij men volgens de schrijver „gevoegelijk kan spreken van een humanistisch geloof”.

Zonder hierover in discussie te willen treden, waarbij ik het zeker af zou leggen, moet ik toch bekennen, dat ik dit uitgangspunt als intuïtief geloof toch helemaal niet aanvaarden kan. In welk opzicht is de mens gelijk? Noch in zijn capaciteiten, noch in

physiek opzicht, en ik geloof ook niet naar de aanleg van zijn aard en karakter. Voor mijn gevoel heeft deze opvatting van gelijkheid iets zeer geforceerd.

Als ik hierover, op welke wijze dan ook, een nadere toelichting zou kunnen krijgen, zou ik dat zeer op prijs stellen.

L. M. F. v. d. W.—S.

Antwoord

Het hier bedoelde stuk was blijkens het bijschrift de conclusie van een discussie in het hoofdbestuur over Christendom en Humanisme. Eigenlijk staat in het stuk zelf het antwoord op de hier gestelde vraag. Van een „dogma” is geen sprake, omdat er uitdrukkelijk bijstaat, dat men „bij deze veronderstelling niet duurzaam (kan) volharderen, indien de feiten er mee in strijd zouden blijken.” Het is m.i. evenmin een uitspraak die men „geforceerd” kan noemen, want in feite gaat iedereen die een ander zedelijk beoordeelt of met een ander over waar of onwaar discussieert, er van uit dat er in die

ander iets is dat wezenlijk overeenkomt met de grondslag der zedelijkheid of het waarheidsoordeel bij ons zelf. Als dat zelfde uitgangspunt er niet was, had het geen zin, te zeggen dat iets goed of waar was, of men moest daar een puur persoonlijke en tot niets bindende opvatting onder verstaan. Dieren beoordeelt men niet naar zedelijke maatstaven en ook discussieert men niet met hen „want ze weten niet beter”. D. w.z. ze zijn niet wezensgelijk!

Dit uitgangspunt kan men in levensbeschouwelijke zin „een intuïtief geloof” noemen, in wetenschappelijke zin „een onmisbare veronderstelling”. In de „Humanistische Verkenningen” (Mens en Wereld, November 1950) heb ik over deze kwestie uitvoeriger geschreven; daar leest men onder andere: „Ik neem aan, dat ook andere mensen niet anders kunnen dan menen, dat iets niet onder dezelfde omstandigheden tegelijk rood en blauw kan zijn..... Het is nu een humanistisch uitgangspunt, dat deze opvatting, die hier op populaire wijze is geschetst, in beginsel van veel wijdere toepassing is: dat ieder mens drager is van een waardebesef op het gebied van juistheid, goedheid en schoonheid, dat niet afhankelijk is van persoonlijke willekeur en wezenlijk voor allen geldt..... Want verstandhouding tussen mensen is slechts mogelijk, doordat we menen een beroep te kunnen doen op grondbeginselen, die ook de ander erkent. Zonder dat zijn slechts dwang en geweld in staat een menselijke samenleving te ordenen”.

J. v. P.

Boekbespreking

F. Reddingius-Salomonson: Een weg tot Nietzsche, Servire, 1950, 318 blz., f 7,90.

Men moet respect hebben voor de toewijding waarmee de schrijfster zich verdiept heeft in leven en werk van Nietzsche. Met een overstelpende reeks aanhalingen uit werken van en over hem wordt hier zeer zorgvuldig een beeld van deze van vernieuwingswil bezetene opgebouwd. Daarbij blijven we niet in het onzekere over de warme sympathie die de schrijfster hem toedraagt. Soms heeft die sympathie haar dunkt me verleid tot een opvatting omtrent Nietzsche, die meer beantwoordt aan haar eigen vredelievende religieus humanisme dan aan zijn extatische drift tot vernietiging van alle traditie. Over het geheel is deze studie meer pleidooi dan kritiek, wat mij te sterker opvalt, omdat ik zelf de weg tot Nietzsche, ook door dit werk, nog steeds niet heb kunnen vinden. Zijn overspannen besef van alleen-verantwoordelijkheid, en de daarmee samenhangende afwezigheid van vrijwel ieder concreet solidariteitsgevoel, staat mij daartoe in de weg. Maar deze opmerking zegt uiteraard weinig over het boek van mevrouw Reddingius, dat mij vooral als naslawerk toch waardevol lijkt.

J. v. P.

Denkt er aan: Congres Hum. Verbond 1952: 28 en 29 Maart te Gouda

BALANS PER 31 DECEMBER 1951

Vastgelegde middelen:

Pand Bleyenburgerstraat 1	f 15.389,92	
Afschrijving t.m. 31/12 1950	f 395,92	
Afschrijving 1951	„ 306,—	
	<u>„ 701,92</u>	
		f 14.688,—
Verbouwingskosten pand Bleyenburgerstr.	f 3.337,36	
Afschrijving t.m. 31/12 1950	f 730,36	
Afschrijving 1951	f 668,—	
	<u>f 1.398,36</u>	
		f 1.939,—
Inventaris	f 4.719,10	
Afschrijving t.m. 31/12 1950	f 1.281,04	
Afschrijving 1951	f 485,19	
	<u>f 1.766,23</u>	
		f 2.952,87
Auto	f 5.150,—	
Afschrijving 1951	f 1.250,—	
	<u>f 3.900,—</u>	
		f 51,28
Spaarcertificaat Rohyp		f 23.531,15
		f 2.282,14
Voorraad boeken en brochures		
Gemeenschappen	f 7.516,50	
Af: Reserve	f 228,35	
	<u>f 7.288,15</u>	
Debiteuren	f 139,60	
Voorschotten	f 851,30	
	<u>f 8.279,05</u>	

Vooruitbetaalde en te vorderen posten:

Opbouwfonds	f 1.749,59	
Ministerie van Wederopbouw, inzake		
werk in D.U.W.-kampen	f 3.745,19	
Propaganda brochures	f 560,20	
Drukwerk en kantoorbehoeften	f 400,—	
Diversen	f 692,07	
	<u>f 7.147,05</u>	

Liquide middelen:

Kas	f 324,80	
Bank	f 5.545,39	
Postgiro	f 5.916,59	
	<u>f 11.786,78</u>	
		f 53.026,17

Eigen vermogen:

Kapitaal	f 32.870,64	
Af: Nadelig saldo 1946 t.m. 1951	f 23.102,29	
	<u>f 9.768,35</u>	

Vreemd vermogen op lange termijn:

Renteloze hypotheek o/g	f 8.349,95	
Leningen	f 11.175,—	
Fonds tot Stichting van een Tehuis		
voor Ouden van Dagen	f 2.281,58	
Reserve voor internationaal congres 1952	f 669,—	
	<u>f 22.475,53</u>	

Schulden op korte termijn:

Crediteuren	f 1.511,37	
Voorschot voor werk in		
D.U.W.-kampen	f 4.350,—	
Opbouwfonds	f 5.250,—	
Schenkingsrecht	f 750,—	
Stichting „Mens en Wereld” in R.C.	f 779,91	
Humanistische Stichting in R.C.	f 460,—	
Humanistische Bibliografie	f 300,—	
Reiskosten	f 2.372,14	
Gemeenschappen, inzake contributies	f 825,70	
Sociale lasten	f 639,39	
Maandblad „Mens en Wereld”	f 468,45	
„Woord van de Week”	f 885,40	
Omzetbelasting	f 477,52	
Accountant	f 650,—	
Diversen	f 1.062,41	
	<u>f 19.270,92</u>	
		f 20.782,29

REKENINGEN VAN BATEN EN LASTEN OVER DE JAREN 1951 EN 1950

	1951	1950
Contributies	f 28.880,07	f 14.874,62
Af: Afdracht aan de		
gewesten	f 1.266,25	f 859,73
	<u>f 27.613,82</u>	<u>f 14.014,89</u>
Opbouwfonds	f 12.009,29	f 10.532,80
„Helpende Hand” actie	f 422,34	f 5.125,34
	<u>f 12.431,63</u>	<u>f 15.658,14</u>
Baten exploitatie diverse uitgaven:		
Boeken en brochures	f 1.243,20	f 1.111,77
„Woord van de Week”	f 1.128,11	f 128,90
Kalender 1952	f 183,91	f —,—
Kalender 1951	f 119,61	f 190,91
	<u>f 2.674,83</u>	<u>f 1.431,58</u>
Diverse baten	f 139,16	f 200,89
Bijzondere baten	f —,—	f 1.427,29
Nadelig saldo 1950	f —,—	f 4.150,62
	<u>f 42.859,44</u>	<u>f 36.883,41</u>

	1951	1950
Salarissen	f 22.698,78	f 13.834,20
Sociale lasten	f 2.185,66	f 1.505,32
Pensioenpremies	f 2.718,31	f 1.389,44
	<u>f 27.602,75</u>	<u>f 16.728,96</u>
Subsidie voor werk in		
de D.U.W.-kampen	f 7.500,—	f 1.160,—
	<u>f 20.102,75</u>	<u>f 15.568,96</u>
Exploitatie maandblad	f 5.108,33	f 5.458,03
Kampen	f 47,39	f 46,86
Congres	f 1.456,66	f 1.147,77
Exploitatie pand	f 1.011,05	f 716,47
Subsidie Jongerenweek	f —,—	f 384,—
Gereserveerd voor het Fonds tot		
Stichting van een tehuis voor		
ouden van dagen	f —,—	f 1.000,—
Algemene kosten	f 11.752,83	f 11.743,98
Afschrijving debiteuren	f 69,51	f 34,30
Afschrijving gemeen-		
schappen	f 87,57	f —,—
Reservering gemeen-		
schappen	f 228,35	f —,—
	<u>f 385,43</u>	<u>f 34,30</u>
Afschrijving inventaris	f 485,19	f 428,64
Bijzondere lasten	f —,—	f 354,40
Voordelig saldo 1951	f 2.509,81	f —,—
	<u>f 42.859,44</u>	<u>f 36.883,41</u>

Toelichting op de Rekening van Baten en Lasten, tevens vergelijking met de begroting voor 1951

Inkomsten:

	Werkelijkheid	Begroting
a. Contributies op basis 50 % afdracht	f 21.440,07	f 19.000,—
Contributies extra afdracht 20 %	„ 7.440,—	—,—
b. Opbouwfonds	„ 12.009,29	„ 10.000,—
Helpende Handen Centraal Bureau	„ 422,34	—,—
Het stemt tot voldoening dat de verhouding tussen de opbrengsten met een min of meer permanent karakter, zoals contributies en die met een meer incidenteel karakter zoals bijdragen opbouwfonds, zich enigermate ten gunste van eerstgenoemde groep gewijzigd heeft. De extra afdracht als incidentele bate beschouwende, bedroegen de contributies in 1951 50,4 % van het totaal aan contributies en giften ontvangen bedrag, tegen 47,1 % in 1950.		
c. Voordelig saldo verkoop brochures, kalenders, Woord van de Week	„ 2.674,83	„ 1.000,—
Het boven verwachting toegenomen aantal abonnementen op en de losse verkoop van „Het Woord van de Week” is in hoofdzaak de verklaring van de extra inkomsten. Een nadere specificatie luidt als volgt:		
Boeken en Brochures	f 1243,20	
Woord van de Week	„ 1128,11	
Kalender 1952 *)	„ 183,91	
Kalender 1951 **)	„ 119,61	
	<u>f 2674,83</u>	
*) excl. voorraad per 31-12-'51		
**) verkoop uit voorraad per 31-12-'50		
d. Maandblad „Mens en Wereld”		
Abonnementen	„ 827,49	„ 750,—
Advertenties	„ 560,95	„ 800,—
Losse verkoop	„ 391,76	„ 500,—
De verwachting, dat op meer advertenties en losse verkoop zou mogen worden gerekend, ging helaas niet in vervulling.		

Uitgaven:

a. Salarissen en Sociale lasten	„ 27.602,75	„ 24.681,—
Het verschil wordt ten dele verklaard door gestegen kosten, ten dele door een te lage taxatie en ten dele door een administratieve verschuiving; e.e.a. volgens onderstaande specificatie:		
Loonronde Maart 1951	f 822,37	
Hogere soc. lasten	„ 531,07	
Hogere pensioenpremies	„ 368,31	
Begroot ten laste van de inkomstenpost „Opbouwfonds” voor het werk in de D.U.W.-kampen, doch om administratieve redenen uitgeboekt onder „salarissen”	„ 1200,—	
Totaal	<u>f 2921,75</u>	
b. Maandblad „Mens en Wereld”	f 6.918,53	f 7.000,—
c. Bureaukosten	„ 1.609,71	„ 2.100,—
d. Onderhoud en Assurantie huis	„ 592,05	„ 440,—
e. Porti en Zegels	„ 1.232,84	„ 1.200,—
f. Kantoorbehoeften	„ 1.231,71	„ 1.900,—
g. Reiskosten	„ 4.022,84	„ 4.000,—
h. Propaganda		
diverse kosten	„ 368,74)	
gratis boeken en brochures	„ 591,69)	„ 700,—
oprichting gemeenschappen	„ 149,34)	
i. Congres	„ 1.456,66	„ 1.300,—
j. Diverse kosten	„ 1.545,96	„ 669,—

Een vergelijking tussen de getaxeerde uitgaven en de werkelijkheid wordt bemoeilijkt doordat de begrotingshoofden, dank zij een uitvoeriger opzet der verantwoordings-administratie, niet precies corresponderen met de hoofden in de boekhouding. Voor 1952 wordt gestreefd naar de grootst mogelijke uniformiteit tussen begroting en boekhouding.

Er is in bovenstaande vergelijking een verschuiving van de onder „Bureaukosten” en „Kantoorbehoeften” begrote uitgaven naar de posten „Propaganda” en „Diverse kosten”. Dit lijkt op een achteruitgang van de uitgebreidheid der administratie die in werkelijkheid niet bestaat.

In feite is de begroting vrijwel niet overschreden, behalve voor de post „Salarissen en Sociale Lasten”, welke overschrijding bij het betreffende hoofd werd toegelicht.

Dat de uitgaven in 1952 hoger zijn geweest dan in 1951, waarop overigens in de begroting reeds was gerekend, is in de eerste plaats het gevolg van de stijging van de post „Salarissen en Sociale Lasten”. In dit verband moet erop gewezen worden dat de subsidie, welke van het Ministerie van Wederopbouw ontvangen wordt voor het werk in de D.U.W.-kampen, lager is dan het bedrag dat aan dit werk moet worden uitgegeven.

Dat het boekjaar niettemin werd afgesloten met een batig saldo van f 2509,81 is in hoofdzaak te danken aan de meegevallen contributie-inkomsten en aan het voordelig saldo van de brochurehandel en „Het Woord van de Week”.

Hoewel het tot verheugenis stemt dat dit jaar zonder verlies kon worden afgesloten, mag niet worden nagelaten erop te wijzen, dat sedert de oprichting van het Verbond het „Eigen Vermogen” van f 32.870,64 verminderd is tot f 9.768,35. Willen wij de zo noodzakelijke armslag hebben, dan dienen wij er voor zorg te dragen, dat het nadelige saldo van vorige jaren weer wordt ingehaald.

Ook dit jaar gaarne een woord van dank aan het Centraal Bureau voor het harde werken.

Utrecht, Februari 1952.

J. BIJLEVELD.
Algemeen Penningmeester.

Accountantsverklaring

Amsterdam, 25 Januari 1952.

Aan het Hoofdbestuur van
het Humanistisch Verbond,

Mijne Heren,

Ingevolge Uw opdracht hebben wij de administratie van Uw vereniging over het jaar 1951 gecontroleerd. De uit deze administratie samengestelde balans per 31 December 1951, sluitende met een tel-

ling van f 53.026,17 en rekening van baten en lasten over het jaar 1951, sluitende met een voordelig saldo van f 2.509,81, werden door ons gecontroleerd en accoord bevonden onder het voorbehoud, dat de volledigheid der per kas ontvangen bedragen niet door ons kon worden vastgesteld.

Hoogachtend,
PREYER & DE HAAN.
(w.g).
L. BAKKER.

Congres 1952

Candidaten Financiële Commissie.

H. P. Brits, Driehuis/Velsen.
Jac. Meesters, Haarlem.
A. Schuur, Utrecht.
(Hoofdbestuur).

CORRECTIE op de in het Januari-nummer van „Mens en Wereld” gepubliceerde begroting voor 1952.

De omschrijving van post 1 „Contributies” moet ten rechte zijn:

1. *Contributies*
    - a. 7500 leden f 45.000,—
    - b. afdracht Hum.
Jong. Gem.
300 × f 0,50 „ 150,—
- f 45,150

Ontvangen boeken

Bertrand Russell, Verover Uw Geluk.
Uitg. De Driehoek, 's-Graveland, 1951,
ing. f 3,90, geb. f 5,25.

Aan de in het Nederlands vertaalde werken van Russell is thans het boekje toegevoegd, dat reeds in 1930 onder de titel „The conquest of happiness” verschenen is en sedert talloze herdrukken beleefde. Voor de moderne humanist is stellig geen betere levensgids denkbaar dan Russell, die zijn verhandeling schreef in het geloof, dat het geluk te verwerven is door juistgerichte eigen inspanning.

Gemis aan geluksgevoel komt voornamelijk voort uit onjuiste levensopvattingen, verkeerde ethische begrippen en verkeerde levensgewoonten. In het eerste gedeelte nu worden de oorzaken van het zich ongelukkig voelen nader bekeken: leedgevoel, wedijver, verveling, vermoeidheid, afgunst, schuldgevoel, vervolgingswaan, vrees voor de openbare mening. Het tweede gedeelte behandelt de voorwaarden voor geluk: animo, genegenheid, gezin, arbeid, belangstelling, inspanning en berusting.

Russell verstaat de kunst, dit op duidelijke, aanschouwelijke en boeiende wijze te bespreken, zonder in de hinderlijke toon van de bedillerige schoolmeester te vervallen. Hij geeft een moderne levenskunst, met verstand en humor beschreven; ratio-

Iets over de A. H. Gerhard Stichting

Ingevouwen in ons Maandblad vindt U een circulaire van bovengenoemde Stichting, die voor zichzelf spreekt, maar ik zou er toch nog iets aan willen toevoegen.

Dezer dagen kreeg ik van het Centraal Bureau van de Statistiek een brochure thuis, die over de verzorging van bejaarden in tehuizen handelt. Daaraan ontleen ik het volgende, n.l. dat er in ons landje in October 1950 ruim 800 tehuizen voor ouden van dagen waren. Er zijn er veel meer, maar deze 800 worden allen niet met winstgevend oogmerk of als middel van bestaan geëxploiteerd. Van die 800 tehuizen worden er 121 door de overheid, 371 door de R.K., 272 door de verschillende Christelijke richtingen en 48 door de neutralen onderhouden. En hoevelen door ons? Geen enkel tot nu toe. En zelfs al zou er in die 48 neutrale tehuizen plaats zijn voor enkele on- of buitenkerkelijken, de term „neutraal” heeft geen enkele positieve inhoud.

Wat wij hard nodig hebben, dat is een eigen tehuis en ik wilde dat gij allen, die dit leest, eens had kunnen zien hoeveel brieven, tientallen en tientallen, ondergetekende ontving nadat een eerste krantenbericht repte over de mogelijkheid om tot het bouwen van een eigen tehuis te komen. Maar al was de belangstelling verheugend, de inhoud van die brieven was het allesbehalve. In vele werd letterlijk gesmeekt om een tehuis, omdat de verzorging van de briefschrijvers erbarmelijk was en de mondelinge mededelingen waren vaak nog schrijnender.

En denkt U niet dat het een prettig werk was, al deze mensen te moeten meedelen, dat de plannen om tot een tehuis voor bejaarden te komen, nog in zeer voorbereidende staat verkeerden, zodat het nog wel verscheidene jaren zou duren voor het eerste tehuis zou verrijzen.

Een deel van de briefschrijvers zal dan niet meer in leven zijn, maar gegadigden zullen er genoeg zijn, ook dan.

Daarom stemt het tot vreugde nu te kunnen zeggen dat we wat verder met onze plannen zijn, dat wij wel het vertrouwen mogen hebben in afzienbare tijd tot bouwen te komen in het nieuwe uitbreidingsplan van de gemeente Amsterdam, het z.g. Slotermeerplan.

Maar, vrienden, daarmee zijn wij er niet. Al zijn over de *bouw* onderhandelingen gaande, er zal ook nog *iets* in die kamers en zalen moeten komen. Al wat de inrichting betreft zal uit onze eigen kringen bij elkaar gebracht moeten worden en dat zal een groot bedrag aan geld vorderen.

Begrijpt U, waar ik heen wil? Een goed verstaander, maar ook een goed lezer..... heeft aan een half woord genoeg.

Wilt U dus de geperforeerde strook nog vandaag invullen, straks als U even tijd heeft na Uw dagtaak en wanneer U, voor zover U nog tot de jongeren behoort, eens even wilt nadenken over de ouderdom en over alles wat daaraan vastzit?

En wilt U dan niet vergeten die ingevulde strook te posten?

Bij voorbaat dank!

H. A. POLAK—SCHWARZ.

HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Dagelijks Bestuur: Dr J. P. van Praag, voorzitter; Dr G. Stuiveling, 2e voorzitter; W. Coenders, secretaris; J. Bijleveld, penningmeester; Mr H. B. J. Waslander.

Leden: Dr J. C. Brandt Corstius, Mr A. Dirkzwager, Prof. dr T. T. ten Have, Dr E. Nordlohne, W. Olt-hof, H. A. Polak—Schwarz, J. Rogge, E. Schabracq, Ir P. Schut, G. Stellinga, Mr A. Stempels, D. W. Stork, Mr dr J. in 't Veld, Dr I. Vijlbrief, Dr Libbe van der Wal, M. G. Warffemius.

nalisme in de beste zin van het woord, dat tot geestelijke rijpheid tracht op te voeden. Bij Russell blijken ernstige zaken op volstrekt onzwaarwichtige wijze te behandelen. Men zal er wijsheid uit putten en er genoeg aan beleven; is er beter aanbeveling denkbaar?

G. W. HUYGENS.

UIT en OM het H.V.

Humanitas

De Vereniging Humanitas besloot om in samenwerking met het Humanistisch Thuisfront naast haar tijdschrift „Humanitas”, dat in het vervolg speciaal voor de kaderleden en vrijwillige sociale werkers en werksters bestemd zal zijn en tweemaandelijks zal verschijnen, een populair orgaan voor de leden uit te geven, waarvan het eerste nummer in Januari uitkwam. Het heeft nog geen naam, maar de redactie doet een beroep op de leden om een goede naam te zoeken.

Mens en Kosmos

In het Januari-nummer van „Mens en Kosmos” schrijft Dr. P. A. Dietz over Norm en Waarde in het Humanisme, waarin hij aan de hand van de betreffende clause in de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond aantoonst, dat het moderne humanisme zich afwendt van het deterministisch materialisme.

De motor draait . . .

Het is verheugend voor iemand die regelmatig een vaste rubriek verzorgt zo af en toe eens te merken, dat er wel degelijk mensen zijn, die de rubriek lezen en zelfs nauwkeurig volgen. Enkele dagen geleden vroeg iemand mij: Hoe zit het eigenlijk, is „De Motor draait” alleen nog maar een rubriek voor het centrale werk, ik lees er nooit meer iets in van de gemeenschappen? Een volkomen juiste critiek. We haasten ons dus om de gemaakte fout te herstellen en beginnen vanaf vandaag weer met het regelmatig publiceren van nieuwtjes uit de gemeenschappen. Een verzoek aan de gemeenschapsbesturen: Houdt me dan ook regelmatig op de hoogte van de plannen, die ge aan het uitbroeden bent of die wellicht reeds in uitvoering zijn. Met de groei van het Verbond, ook in het aantal gemeenschappen, is het nu eenmaal onmogelijk om de gemeenschappen veelvuldig te bezoeken.

Gemeenschappen

De gedachte groeit, dat het Verbond, ook met de groei van het aantal leden, de mogelijkheid moet behouden om voor zijn leden, ook persoonlijk, iets te betekenen. Wil dat inderdaad het geval zijn, dan moeten de gemeenschappen niet te groot worden. Hoewel het moeilijk is om op dit gebied vaste grenzen te stellen, is het niet al te gewaagd om vast te stellen, dat dat aantal voor de gemeenschappen van het Verbond waarschijnlijk ligt in de buurt van de twee honderd. Onze grote gemeenschappen, we denken b.v. aan Amsterdam, waar het aantal leden de elfhonderd heeft overschreden, hebben dan ook al lang op de een of andere wijze, de wijkgedachte in hun gemeenschap tot uiting gebracht. Wie het maandbladje, „De Loopmare”, van de gemeenschap Amsterdam leest, vindt daar regelmatig ook allerlei bijeenkomsten van deze wijkgemeenschappen in vermeld. Zeker kan dit werk zich ook in Amsterdam nog uitbreiden, maar het is misschien goed deze gedachte ook voor de andere gemeenschappen ter overdenking aan te bieden. We weten, dat men in onze gemeenschap Hengelo ook met het uitwerken van een „wijkplan” bezig is. Mag ik een van de bestuurders van de gemeenschap Hengelo uitnodigen om daar de volgende keer eens iets over te schrijven in deze rubriek?

In Drachten brengt men een ander plannetje tot uitvoering. Reeds enkele malen was er in die gemeenschap gesproken over de verhouding Humanisme—Christendom. Men wil er nu wel eens wat verder gaan en gaat nu het terrein beperken tot de verhouding Humanisme—Vrijzinnig-Protestantisme en men veronderstelt, dat waarschijnlijk ook de Protestanten te Drachten voor dit onderwerp wel belangstelling zullen hebben. Deze zijn dus uit-

genodigd en hebben de uitnodiging aanvaard, zodat er straks in Drachten een bijeenkomst zal plaats hebben van Vrijzinnig-Protestanten en Humanisten, niet met de bedoeling om elkaar zo spoedig en volledig mogelijk af te drogen, maar om, in alle gemoedsrust, vast te stellen over welke punten we het wel en over welke we het niet eens kunnen zijn. Een initiatief, dat we zeker kunnen toejuichen, al lijkt het ons niet wenselijk, dat men dit initiatief nu plotseling overal gaat navolgen. Wil dit gesprek slagen, dan moet de tijd er rijp voor zijn, waar dat niet het geval is, moet men het beslist niet doen. In Den Haag heeft men begrepen, dat vooral de ouderen onder onze leden wat meer behoefte hebben aan persoonlijk contact; door hun leeftijd zijn ze wat aan de buitenkant van het gejaagde, alledaagse leven gekomen en hebben daarom wat meer tijd, wat meer aandacht voor en wat meer behoefte aan een persoonlijke ontmoeting. Men organiseert er dus van tijd tot tijd, overdag, deze bijeenkomsten, als regel in een huiskamer, voor de oudere leden, en vaak geven deze bijeenkomsten aanleiding tot allerprettigste gesprekken. Het zou zeker goed zijn als een van de Haagse initiatiefnemers daar eens wat over schreef in deze rubriek. Krijg ik er een kort stukje over?

In verschillende gemeenschappen begrijpt men, dat we niet klaar zijn met het organiseren van Zondagochtend-bijeenkomsten. Allerlei bijzondere bijeenkomsten ontstaan, die, mogen we het woord van de voorzitter van Hengelo een keer overnemen, de gezelligheid in het Verbond verhogen. Ik weet wel dat sommige leden van het Verbond hun voorhoofden zullen fronsen bij het lezen van dit woord gezelligheid, maar ik zou willen vragen: Wat is er eigenlijk tegen? Natuurlijk begrijpt iedereen, dat we het Verbond niet alleen, of zelfs niet in de eerste plaats, voor de gezelligheid hebben opgericht, maar dit eenmaal vastgesteld zijnde, is er toch geen enkel bezwaar aan te voeren tegen gezelligheid, integendeel..... In Amersfoort belegt men nu al weer jaren achtereenvolgend Oudejaarsavond, in de vooravond, een korte wijdingsbijeenkomst en het merkwaardige is, dat juist deze bijeenkomst voor Amersfoort één van de best bezochte is. In Groningen heeft men dit jaar in het begin van het jaar een Nieuwjaarsavond gehouden in een vrolijke sfeer. Er waren bijna honderd leden bijeen en er wordt verteld, dat de stijve Groningers er danig uit hun slof zijn geschoten, maar dat heb ik maar van horen zeggen..... In Amsterdam en verschillende andere gemeenschappen belegt men een enkele keer een z.g. familiedag, waar dus de leden met hun kinderen tezamen komen. Voor de kinderen is er als regel een apart programma, zodat de ouders ook rustig kunnen samen zijn; het laat-

ste uur heeft men met de kinderen een gemeenschappelijk programma. Een groot voordeel van deze bijeenkomsten is in ieder geval, dat op deze wijze ook de moeders met kleine kinderen kunnen deelnemen. Natuurlijk wordt dit alles hier niet verteld om klakkeloos te worden nagevolgd. Laat men het eens overdenken en, als men er wat voor voelt, met inspanning van eigen verbeeldingskracht ook voor de eigen gemeenschap bepaalde vormen van legt men nu al weer jaren achtereenvolgend op dit werk vinden.

Nog een laatste mededeling over de gemeenschappen, één die de penningmeester plezier zal doen. Sommige gemeenschappen klagen nogal eens over gebrek aan geldmiddelen. Ik geef graag toe, dat dat lang niet altijd ten onrechte is. Toch geeft het te denken als men dan in het mededelingenbladje van de gemeenschap Eindhoven leest: De Kerstcollecte bracht ca. f 300,— op, veel meer dan verwacht was. Ook iets ter navolging?

Werfkracht en Taak

Het hoofdbestuur heeft de gemeenschappen gevraagd om werkgroepen te vormen, die hun medewerking verlenen bij de samenstelling van een nieuw rapport: Werfkracht en Taak van het Humanisme t.a.v. de brede massa. De bedoeling is duidelijk: we willen graag de mening van zoveel mogelijk leden inschakelen bij de samenstelling van dit rapport. Dat is alleen mogelijk als de gemeenschappen inderdaad deze groepen vormen en als de leden eraan deelnemen. Mogen we daar ook in deze rubriek nog eens op aandringen?

Bibliotheek

Wel komt door het vele nieuws over de gemeenschappen het centrale nieuws deze keer wat in het gedrang, maar de bibliotheek mag in ieder geval niet ontbreken. Het gaat goed, er gaat geen maand voorbij of er komen een aantal boeken bij. Toch zijn we er nog lang niet. Willen we in staat geraken voor vele kleine gemeenschappen en, later, ook voor ziekenhuizen en andere inrichtingen gevarieerde collecties ter beschikking te stellen, dan zijn er vele, vele boeken nodig. Studieboeken, romans, gedichten, biografieën, enz. U kunt ze opsturen aan:

H. LIPS,
Madoerastr. 35, Amersfoort.

MENS en WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. **Redactieraad:** Dr J. C. Brandt Corstius, Ing. B. J. Max, Dr O. Noordenbos, Mr A. Stempels. **Adres Redactie:** Amersfoortsew. 80, Soesterberg. Copie vóór de 1e van de maand inzenden. — **Adres Administratie:** Bleyenburgerstraat 1, tel. 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond.

vacantie plannen

Het valt niet mee om met het uitzicht uit het raam op besneeuwde straten en pleinen te gaan schrijven over vakantieplannen, maar wie nu al niet begint om zijn plannen op te stellen, die heeft een goede kans straks te laat te zijn. De eerste inschrijvingen voor de kampen en de zomerschool zijn al weer binnen en de ervaringen van vorige jaren leren ons, dat het soms zeer snel kan gaan. We geven dus nog eens een zo volledig mogelijk overzicht, opdat een ieder zijn keus kan bepalen. Men zal bemerken, dat we nog niet over alle gegevens beschikken; in de loop van de volgende maanden wordt het overzicht steeds vollediger.

Familie-kampen

In de eerste plaats drie kampen te Ruighenrode (bij Lochem) op de verbouwde boerderij „t Wilde Zand”. In het huis zijn een aantal kamertjes en chambrettes, op het erf krijgen we de beschikking over enige aardige tenthuisjes en caravans, zodat ieder gezin een eigen home krijgt. Verder is er in het huis een gezellige conversatie-zaal. In deze kampen is kinderleiding aanwezig, zodat de ouders een grote mate van vrijheid krijgen. In de avonduren zijn er gemeenschappelijke programma's. Deze kampen worden gehouden van:

12—19 Juli: leiding: G. Lips—Smit en H. Lips.
19—26 Juli: leiding: nog niet bekend.
26 Juli—2 Aug.: leiding: Chr. Meijer en Ab Weggelaar.

In het laatste van de drie genoemde kampen zal men trachten voor de deelnemers, die daar wat voor voelen, in de morgenuren tot gemeenschappelijke zangbeoefening te komen.

De prijzen van deze kampen zijn:
Kinderen 0—1 jaar (mits niet aan tafel mee-etend): gratis.
Kinderen van 1 t.m. 5 jaar: f 24,— p. week.
Kinderen van 6 t.m. 11 j.: f 29,— p. week.
Oudere kinderen en volwassenen: f 34,— per week.

Over deze kampen te Ruighenrode schrijft een van de leden van de buitenwerkcommissie:

De vorige maal beloofden wij U iets meer te vertellen over de familiekampen op Ruighenrode te Lochem.

Het huis is een boerderij, gebouwd in 1940, nooit gebruikt voor het boerenbedrijf en nu geheel verbouwd tot vakantieverblijf. Ieder gezin krijgt een eigen kamer of chambrette met wastafel. Zo'n chambrette moet U zich voorstellen als een normale kamer zonder plafond, gebouwd op de eerste verdieping. De kap van de boerderij vormt dan het gezamenlijke plafond voor alle chambrettes. Heel gezellig en aardig, maar iets gehoriger dan een gewone kamer. Daarom zullen we met het oog op de kinderen bij de indeling hiermee rekening houden. Er zijn namelijk ook kamers met plafond en bovendien kunnen we de beschikking krijgen over een aantal geriefelijke tenthuisjes en een paar kampeerwagens, die rondom het huis worden opgesteld. Er is dus keus genoeg.

Voorts ligt het huis op eigen terrein ter grootte van ongeveer 40 hectaren. Rondom bossen, akkers, heuvels, water, een zwembad, kastelen enz. Maar daarover een volgende keer.

Een enkel woord nog over het kamp van 26 Juli tot 2 Augustus. Zoals wij al schreven zullen we deze week met de deelnemers, die zich daarvoor interesseren, in de vrije uren een koortje vormen en de meerstemmige zang beoefenen. De benodigde muziek van meerstemmige liederen vinden we in de „Toortsbladen” van Uitgeverij De Toorts te Heemstede. Per stel van vier liederen komt dit op f 1,— per deelnemer. Bij de opgave voor het kamp dus tevens vermelden, of men aan het zingen wenst deel te nemen en hoeveel stel muziekbladen men in het kamp wenst te ontvangen.

Familie-tenten-kamp

Dit kamp wordt gehouden van 2 tot 9 Augustus op een prachtig kampeerterreintje te Rijssen. De leiding hebben D. Winter en zijn vrouw.

De bedoeling is om met een aantal gezinnen bij elkaar, ieder in zijn eigen tentje, een goede en goedkope kampweek te beleven. We gaan zelf koken; het is vorig

jaar gebleken, dat dat een attractie op zichzelf is. Wie geen kookbeurt heeft, kan er overdag vrij met zijn kinderen op uit trekken; 's avonds gaan de kleintjes naar bed, met de groteren komen we bijeen voor een gemeenschappelijk programma. Het kamp wordt gehouden in een omgeving van prachtig natuurschoon; een aantal oude kastelen verhoogt de aantrekkelijkheid van het landschap nog.

De prijzen voor dit kamp bedragen:
Voor kinderen t.m. 9 jaar: f 19,50.
Voor oudere kinderen en volwassenen f 21,50.

Zomerschool

* Uitvoerige gegevens over de zomerschool vindt men in het Januari-nummer van „Mens en Wereld”. Hier volgt nog een samenvatting:

Datum: 26 Juli tot 2 Augustus.

Plaats: Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort.

De school wordt georganiseerd door het Humanistisch Verbond in samenwerking met de School voor Wijsbegeerte. De leiding hebben G. Lips—Smit en H. Lips, terwijl Prof. Dr. C. A. Mennicke ons heeft toegezegd ook aanwezig te zijn.

Onderwerp van bespreking: De functie van het Moderne Humanisme. Dit onderwerp zal in de volgende inleidingen worden behandeld:

De ontwortelde mens.

Maatschappelijke problematiek en verantwoordelijkheid.

Psychologische problemen van de massalising.

Humanistische levensovertuiging en moderne levenspraktijk.

De functie van het moderne Humanisme.

De werkmethode zal zijn: Inleiding; sectievergadering, algemene discussie.

De prijzen van deze school zijn: f 39,50, f 37,— of f 34,50 (keuze-prijzen dus, men bepale zelf wat men betalen kan, de prijs opgeven bij aanmelding).

Vacantie-kamp

Dit kamp wordt gehouden in het Maarten Maartenshuis te Doorn. De leiding berust bij J. Doets en zijn vrouw. Stond vorige maand de datum nog niet vast, nu is dit geregeld, het kamp wordt gehouden van 9 tot 16 Augustus.

In dit vakantie-kamp, toegankelijk voor 18-jarigen en ouderen ligt het in de bedoeling veel te genieten van de prachtige omgeving van het Maarten Maartenshuis, een prettige gemeenschap met elkaar te vormen en, vanzelfsprekend in het Verbond, een aantal goede, deels vrolijke, deels ernstiger programma's met elkaar te beleven. Een kamp waar men echt met vakantie uit is. Het huis is erg geschikt voor dit doel, beneden een aardig museum, boven een conferentie-oord. Het bevat kleine slaapzalen (± 10 personen) en enkele kleinere kamers.

De prijs voor deze week bedraagt: f 32,— per persoon.

Kinderkampen

Het komt nogal eens voor, dat ouders tegen ons zeggen: Ja, ik wil wel graag naar een zomerschool of vakantie-kamp, maar waar moet ik in die week met mijn kinderen heen? We begrijpen de moeilijkheid en hebben, juist in dezelfde weken als de zomerschool en het vakantie-kamp, kinderkampen georganiseerd. De data zijn dus: 26 Juli tot 2 Aug.: leiding: Hans de Gans en Atie Drechsel.
9 Aug. tot 16 Aug.: leiding: Dick de Gans en Henny Tietema.

De kampen worden gehouden op het kampeerterrein te Rijssen. Men begrijpe het goed, deze kampen worden geen opbergplaatsen voor kinderen, integendeel het worden opvoedkundig verantwoorde kampen, ingesteld op de zelfwerkzaamheid der kinderen, onder een goede leiding. Deelnemen kunnen jongens en meisjes van 7 tot 14 jaar.

De prijs van deze kampen bedraagt f 27,— per persoon, per week.

Jongerenkampen

Onze jongerenkampen zijn te verdelen in drie soorten n.l.:

Algemene Jongerenkampen.

Kampen van de Humanistische Jongerengemeenschap.

Scholierenkampen (deze worden georganiseerd in samenwerking met de S.V.H.G.).

Over ieder van deze soorten kampen het volgende:

Algemene Jongerenkampen

Voor een uitvoeriger uiteenzetting zie men het Januari-nummer van „Mens en Wereld”. De kampen worden gehouden in de omgeving van Ommen en wel:

Van 26 Juli tot 2 Augustus en van 2 Aug. tot 9 Aug. De deelnemers kunnen dus ook 14 dagen achter elkaar blijven. Er wordt geslapen in, zoveel mogelijk zelf mee te brengen, tenten, er wordt door de deelnemers zelf gekookt.

De prijs van deze kampen bedraagt f 15,— per week, de leiding berust bij Cor Sjollema bij wie men zich ook kan opgeven. Zijn adres is: Daltonstraat 27. Hilversum.

Kampen Humanistische Jongerengemeenschap

Over deze kampen kunnen we nog geen nadere gegevens verstrekken, die komen dus de volgende keer.

Scholierenkampen

Over deze kampen ontvingen we de volgende mededelingen:

De kampen voor middelbare scholieren, georganiseerd in samenwerking met de Studenten Vereniging op Humanistische Grondslag, worden dit jaar gehouden bij Hellendoorn in Overijssel; evenals vorig jaar zullen er weer drie kampen na elkaar zijn:

1e kamp 17—24 Juli (15 jaar en ouder);
2e kamp 24—31 Juli (15 jaar en jonger);
3e kamp 31 Juli—7 Aug. (15 j. en ouder).

De kosten zijn voor alle drie de kampen f 25,— per deelnemer.

Voor hen die reeds eerder deelnamen bedraagt de deelnemersprijs f 22,50.

Vorig jaar, in Wezep, hadden we onze tenten opgeslagen te midden van bijna louter heide en dennen. Het landschap bij Hellendoorn is heel anders, veel wisselender van karakter. Bijna elk aspect is er vertegenwoordigd. We zitten aan de voet van de Hellendoornse berg met zijn loof- en naaldbossen, maar ook met zijn weiden en vooral zijn akkers, die langs de „es” tegen de helling van de berg oplopen. En dat tegen de oogst aan!

We sturen aan op een maximum aantal

deelnemers van 20 per kamp met drie oudere leiders. De kampen zijn gemengd.

Voor aanmelding en opgave wende men zich tot Hans Vos, Regentesselaan 32, Utrecht.

Hiermede is het overzicht over het Cen-Zomerwerk al aardig volledig. Men talme, om teleurstelling te voorkomen, niet te lang en geve zich op als deelnemer bij het Centraal Bureau (tenzij anders bij de kampen is vermeld). Adres: Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgstr. 1, Utrecht, giro 304960, bij inschrijving is f 0,50 administratie-geld per persoon verschuldigd.

Kampen en Zomerschool zijn toegankelijk voor leden en niet-leden van het Humanistisch Verbond.

CONGRES 1952

29 en 30 Maart te Gouda in „Kunstmin”

Ter herinnering:

Zoals reeds in het vorige nummer werd vermeld, dient iedere gemeenschap om aan de bepalingen van het Huishoudelijk Reglement recht te doen:

Vóór 20 Februari haar eerste congresvergadering te houden.

Uiterlijk 20 Februari evt. voorstellen in te dienen.

Na 14 Maart (verschijningsdatum „Mens en Wereld”) een tweede congresvergadering te beleggen. (Eerst dan kan immers de volledige congresagenda bekend zijn).

Congresorganisatie: Deze is geheel in handen van de gemeenschap Gouda.

Organisatie-comité: Secretariaat: Mej. E. E. Oostveen, Krugerlaan 18. Giro: 355014, t.n.v. J. J. Strötbaum. Telefoon: 2356, t.n.v. A. Gideonse (alleen voor dringende zaken).

Wijze van aanmelding:

Voor gemeenschapsafgevaardigden:

Door middel van speciale aanmeldingskaarten (tevens geloofsbrief), die ieder gemeenschapssecretariaat werden toegezonden.

Voor alle andere leden en functionarissen:

Door middel van het in dit nummer opgenomen formulier.

Voor beide categorieën geldt:

Logies bij geestverwanten is mogelijk.

Kosten van de (niet verplichte) warme maaltijd bedragen f 3,—. Betaling hiervan dient tegelijk met de aanmelding te geschieden en wel op bovenvermelde postrekening. Aanmelding dient te geschieden bij bovenvermeld adres te Gouda vóór 10 Maart.

Aanmeldingsformulier voor niet-afgevaardigden.

Ondergetekende: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

wenst als niet-afgevaardigde deel te nemen aan het congres op
29 Maart *) en
30 Maart *)

met/zonder warme maaltijd en met/zonder logies bij geestverwanten.

Het bedrag ad f ..... is op postgiro 355014 bijgeschreven.

Inzenden aan: Mej. E. E. Oostveen, Krugerlaan 18 te Gouda vóór 10 Maart.

Handtekening:

*) Doorhalen wat niet van toepassing is.

DE PENSIOEN- EN SPAARFONDSENWET
IS THANS DOOR DE TWEEDE KAMER AANGENOMEN

WERKGEVERS, AANGESLOTEN BIJ
HET HUMANISTISCH VERBOND
VRAAGT NADERE INLICHTINGEN BIJ:

N.V. LEVENSVZERKERING MIJ.
AURORA Opgericht 1887
HERENGRACHT 62 - A'DAM - TEL. 47006-42878

Beminnelijke humanistische heidenen

zo meent een goed-orthodoxe ouderling van de Nederlands Hervormde kerk de redactie van de Groene Amsterdammer te moeten aanduiden. Die ouderling, wel te verstaan, is een trouw lezer van de Groene, en hij bezigde die qualificatie in een brief, waarin hij, na ontvangst van het kerstnummer van de Groene, uitdrukking gaf aan zijn warme waardering voor ons blad.

Beminnelijk?... wij weten het niet. Heidenen?... wij geloven het niet. Humanistisch?... ja, als het betekent dat wij ons baseren op eerbied voor de mens als mede-deelhebber aan geestelijke waarden. Want de Groene erkent geen mede- of tegenstanders, doch slechts mensen. En dit is dan misschien wat de Groene zoveel vrienden van elke kleur bezorgt.

Behoort U al tot hen? Voor f 13,60 per jaar of f 3,40 per kwartaal kunt U óók een „beminnelijke humanistische heiden” worden. En als U liever eerst nog even de kat uit de boom wilt kijken, vraagt dan enige proefnummers aan. Ons adres is: Frederiksplein 22-24, Amsterdam; ons gironummer 72880.

Eenv. burgerm. gep. zoekt
SAMENWONING

bij alleenw. vrouw.
Br. onder Nr. F 3 C.B. Hum. Verb.,
Bleijenburgstr. 1, Utrecht.

Biedt zich aan:
SERIEUS VERZORGSTER
voor moederloos gezin.
Br. No. F 1 C.B. Hum. Verbond.

Dame Huishoudster, 45 j., ongeh., zag zich
gaarne
GEPLAATST
liefst daar waar huisvrouw ontbreekt.
Br. Nr. F 2 C.B. Hum. Verbond.

Jonge vrouw, 37 jaar, hum. en soc. levens-
opvatting, met zoontje v. 12 j.
ZOEKT KENNISMAKING
1 of 2 kinderen zijn voor mij geen bezwaar.
Br. onder no. F 5 C.B. Hum. Verbond.

Levensverz. Mij. „Aurora” vraagt
BESCHAAFDE HEER OF DAME

voor acquisitiewerkzaamheden op basis
van vaste vergoeding plus provisie.

Br. onder nr. F. 4 Centr. Bur. Hum.
Verbond.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen
door het instandhouden van weeshuizen
etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun
wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel
„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

**HUMANISTISCH
THUISFRONT**

geeft advies, hulp en bijstand aan mili-
tair, gedemobiliseerden en hun
gezinnen.

Centraal Bureau: Hekelveld 16, A'dam-C.,
telefoon: 38583.

VACANTIE-OORD
„De Immenhorst”
LENTE bij DALFSEN

Veg. Pension. Zomerhuisjes.
Kamperen.
ALLES OP APARTE TERREINEN.
Vraagt ons geïllustreerd prospectus.

**GOEDE,
GOEDKOPE
LECTUUR**

Beginsel en Doel
van het Humanistisch Verbond
4e vermeerderde druk f 0.25

**Wat doet het
Humanistisch Verbond?**
door H. J. J. LIPS f 0.15

Deze beide brochures zijn speciaal geschikt
om Uw vrienden en kennissen over de be-
ginselen en over de praktische betekenis van
ons werk in te lichten.

Goede voorlichtingslectuur
Sexuele Opvoeding
door Dr. V. W. D. SCHENK
f 0.15

Het Gezonde Huwelijk
door Mevr. A. C. PLOEG-PLOEG
f 0.15

Plezier in het Werk
door C. H. SCHONK
f 0.15

Bestellingen per postwissel of postgiro
304960 t.n.v. Humanistisch Verbond,
Bleijenburgstraat 1, Utrecht